

RAPPORT

RAPPORT FRÅN GLASRIKEUPPDRAGET N2012/1667/RT

LÄNSSTYRELSENS RAPPORTSERIE
ISSN 1103-8209, Meddelande 2014:30, 2014-12-29

Vi är rättsgaranter, kunskapsförmedlare och samhällsbyggare. Vi jobbar med landsbygdens utveckling.

Text: Per-Olof Remmare, Länsstyrelsen i Kronobergs län, på uppdrag av glasrikeuppdragets styrgrupp.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Innehållsförteckning	3
Förord	5
SAMMANFATTNING	8
Lokal och regional ledning	9
Miljö och energi	9
Kulturarv Glasriket	9
Besöksnäring	10
Incitament för stärkt näringslivsutveckling	10
Forskning, utbildning och utveckling	11
Fysisk och digital infrastruktur	12
Behov av integration och sociala innovationer	13
Bakgrund - Glasrikeuppdraget	14
GLASRIKET – VAD ÄR DET?	14
Historia i korthet	14
Utvecklingen i glasbranschen	16
Framtidens Glasbransch och utveckling	16
VILKA TIDIGARE NATIONELLA OCH REGIONALA UTVECKLINGSINSATSER HAR GJORTS FÖR GLASRIKET?	17
Stödinsatser under 2000-talet	18
EU-medel för regional utveckling och tillväxt	20
Organisation	21
Styrgrupp	21
Arbets- och beredningsgrupper	21
TIDIGARE DELRAPPORTERINGAR	22
KOMMUNIKATIONSINSATSER	22
GLASRIKET I MEDIA	22
STÖD FRÅN NATIONELL NIVÅ	23
Tillväxtverket	23
VisitSweden	27

Övriga stöd och insatser från nationell nivå.....	27
VALDA FOKUSOMRÅDEN.....	29
FOKUSOMRÅDE 1 – LOKAL OCH REGIONAL LEDNING	29
FOKUSOMRÅDE 2 – MILJÖ OCH ENERGI.....	32
FOKUSOMRÅDE 3 - KULTURARV GLASRIKET (materiellt och immateriellt)	35
FOKUSOMRÅDE 4 – BESÖKSNÄRING	40
FOKUSOMRÅDE 5 - INCITAMENT FÖR STÄRKT NÄRINGSUTVECKLING	44
FOKUSOMRÅDE 6 – FORSKNING, UTBILDNING OCH UTVECKLING.....	49
NYTT UTVECKLAT FOKUSOMRÅDE - FOKUSOMRÅDE 7 – BEHOV AV UTVECKLAD INFRASTRUKTUR	56
NYTT utvecklat FOKUSOMRÅDE - FOKUSOMRÅDE 8 - BEHOV AV INTEGRATION OCH SOCIALA INNOVATIONER.....	60

FÖRORD

Glasriket i Småland med sina stolta hantverkstraditioner är något unikt som har väckt beundran över hela världen. Genom åren har det svenska bruks- och konstglaslet funnit sin plats i miljontals hem och offentliga miljöer. Tack vare en vilja att kombinera tradition med förnyelse har hantverket stått sig väl i konkurrensen och Glasriket har utvecklats till ett av Sveriges starkaste varumärken. Men Glasriket har inte stått immun mot strukturomvandlingarna inom glasindustrin. Ändrade konsumtionsvanor, konkurrens från industritillverkat glas och historisk miljöpåverkan har inneburit stora utmaningar. För att värna detta varumärke och stärka utvecklingen i Glasriket framöver, gav Regeringen i mars 2012 berörda Länsstyrelser, kommuner och regionförbund i uppdrag, att för deras räkning genomföra insatser för industriell utveckling och stärkt besöksnäring i Glasriket.

Vi har tagit Regeringens uppdrag på största allvar. Utifrån Länsstyrelsen i Kronobergs samordningsansvar och uppdragets styrgrupp har ett starkt samarbete utvecklats med de båda regionförbunden - Regionförbundet södra Småland (RFSS) respektive Regionförbundet i Kalmar län (RFKL) samt med Glasrikets fyra kommuner; Uppvidinge, Lessebo, Nybro och Emmaboda kommuner. Det regionala ledarskapet har varit en förutsättning för denna samhandling. Uppdraget har tagit sin utgångspunkt i befintliga resurser på nationell, regional och lokal nivå. Linnéuniversitetet har bidragit med stöd i flera former som t.ex. projektledning, undervisning, seminarier och arbetsgrupper. Från nationell nivå har Tillväxtverket aktivt medverkat i uppdragets genomförande.

På relativt kort tid har vi samordnat dessa aktörer för att bidra till Glasrikets attraktionskraft och att skapa en gemensam målbild. Vi har också gemensamt identifierat ett antal utvecklingsområden (fokusområden). För respektive fokusområde har ett antal insatser genomförts för att på olika sätt stärka och utveckla Glasriket såväl vad gäller offentliga främjandesystem för näringsutveckling som mer konkreta och riktade näringslivsinsatser. Det tidssatta regeringsuppdraget har satt press på oss att använda våra krafter och insatser gemensamt för att göra faktisk skillnad. Därmed har fler aktiviteter kunnat samordnas på ett lättare och mer effektivt sätt än tidigare. Vi konstaterar att regeringsuppdraget har gett oss legitimitet till detta.

Den 4 december beslutade Regeringen om ett förlängt glasrikeuppdrag till och med 2017. Det snabba beskedet från Regeringen om ett fortsatt mandat för glasrikeuppdraget att jobba vidare är både glädjande och viktigt. Det ger oss möjlighet att fortsätta, och att ta tag i de ytterligare insatser som identifierats under glasrikeuppdragets första drygt 2,5 år. Vi ser också positivt på det ökade nationella deltagandet då vi kan konstatera att glasrikeuppdragets arbetssätt, med samhandling mellan lokala, regionala och nationella aktörer, leder till resultat och snabbare insatser. I det nya uppdraget ska, utöver Tillväxtverket även Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU) och Myndigheten för Tillväxtanalys stötta uppdraget. Därtill ska Naturvårdsverket, VINNOVA och VisitSweden beredas tillfälle att delta i genomförandet av uppdraget.

I denna rapport beskrivs och presenteras ett högst levande Glasrike med en stark framåtanda och stark framtidstro – såväl hos invånare, i näringsliv som hos kommunerna. Insatser som genomförts och vad vi genom det förlängda regeringsuppdraget kring Glasriket har för avsikt att arbeta vidare med inom respektive fokusområde presenteras också. De sex fokusområdena är;

- Lokal och regional ledning,
- Miljö och energi
- Kulturarv Glasriket
- Besöksnäring
- Incitament för utveckling
- Forskning-utbildning-utveckling

Styrgruppen har därtill identifierat ytterligare två fokusområden som vi vill lyfta fram i det fortsatta arbetet;

- Behov av utvecklad infrastruktur
- Behov av integration och sociala innovationer.

Regeringsuppdraget har betytt mycket för utvecklingen i Glasriket. Allt engagemang och arbete som har lagts ner har inspirerat till spännande utvecklingsarbete i de båda länen och de fyra kommunerna som säkerligen kommer att ge ringar på vattnet under lång tid framöver.

I det fortsatta regeringsuppdraget har vi nu både nya processer och etablerade former för samverkan som kan vara med och bidra till nytänkande och innovationer i Glasriket. Allt i syfte att utveckla Glasriket. Det är genom samverkan som vi tillsammans kan bli starkare och därmed öka vår regionala attraktions- och tillväxttakt. Glasriket är en av våra främsta resurser för att nå detta mål.

Kristina Alsér
Landshövding Kronobergs län

Roland Gustbée
Regionstyrelsens ordförande
Regionförbundet södra Småland

Stefan Carlsson
Landshövding Kalmar län

Leif Larsson
Regionstyrelsens vice ordförande
Regionförbundet i Kalmar län

Åke Carlson
Kommunstyrelsens ordförande
Uppvidinge kommun

Monica Widnemark
Kommunstyrelsens ordförande
Lessebo kommun

Mikael Svanström
Kommunstyrelsens ordförande
Nybro kommun

Ann-Marie Fagerström
Kommunstyrelsen ordförande
Emmaboda kommun

SAMMANFATTNING

Att utveckla vårt svenska Glasrike till en mer attraktiv och dynamisk region att leva, bo och arbeta i och besöka som turistmål är ett långsiktigt arbete och en ständigt pågående process. Åtskilliga utvecklingsinsatser har genomförts i syfte att utveckla attraktionskraft, näringsliv och inte minst stötta utvecklingen av glasbranschen samt turism och besöksnäringen i regionen. Stödet har kommit från såväl nationellt, regionalt som lokalt håll och fr.o.m. 2000-talet också direkt från näringslivet genom New Wave Groups investeringar för stärkt närings- och affärsutveckling i Lessebo kommun. Innan dess hade större privata investeringar kopplat till glasbranschen sedan länge saknats i regionen.

Bland senare tiders offentliga stöd bör flera av regeringsuppdragen under 2000-talet nämnas. Uppdragen har främst berört en utveckling av glasbranschen samt varit inriktade mot utveckling och marknadsföring av turism och besöksnäring i Glasriket. Visst stöd har också varit riktat mot främjandet av kulturlivet. Då de nationella stödmedelen har kunnat växlas upp med regionala och lokala medel - eller medel från EU - har satsningarna blivit mer framgångsrika och kunnat göra större avtryck. Bland senare satsningar bör särskilt det regionala initiativet med *Masterplan för Glasriket* och regeringsuppdraget 2006 *Uppdrag att främja utvecklingen av Glasriket som besöksmål* lyftas fram. Totalt har sedan 1990-talets slut närmare 100 mnkr kanaliserats till olika utvecklingsinsatser av Glasriket. Det offentliga ekonomiska stödet har kommit från flera nivåer men särskilt det regionala stödet och utvecklingsinsatserna är väl värda att lyfta fram. Det har visat sig betydelsefullt att ha den nationella nivån med i det regionala utvecklingsarbetet för att dra i gång och påskynda övrigt regionalt utvecklingsarbete. Tillväxtverket och Sveriges Geologiska Undersökningar har fungerat som ett utmärkt stöd till uppdraget.

Regeringsuppdraget våren 2012 har givit tydlig legitimitet till fortsatt gemensamt utvecklingsarbete kring vårt Glasrike och har samlat oss i ett tydligt regionalt ledarskap som en stark framgångsfaktor för fortsatt utvecklingsarbete.

Genom glasrikeuppdraget har regionen fått en plattform att mötas över gränserna. Vi ser att det är när de tre nivåerna lokalt, regionalt och nationellt arbetar tillsammans och över gränserna, som de riktigt betydelsefulla resultaten åstadkoms. Glasrikeuppdraget gör att flera aktiviteter nu kan samordnas på ett mer effektivt och bättre sätt än tidigare.

Utvecklingsarbetet i regeringsuppdraget har genomförts i sex fokusområden som nu har kompletteras med ytterligare två områden. De åtta fokusområden som vi funnit prioriterade är; Lokal och regional ledning, Miljö och energi, Kulturarv Glasriket, Incitament för besöksnäring, Incitament för näringsutveckling, Forskning, utbildning och utveckling, Fysisk och digital infrastruktur samt Integration och sociala innovationer. Nedan beskrivs respektive fokusområde kortfattat med förslag till fortsatt arbete i det nya regeringsuppdraget.

LOKAL OCH REGIONAL LEDNING

Vi kan konstatera att det samlade och tydliga regionala ledarskapet för framdriften av vårt uppdrag har varit en framgångsfaktor. I framtiden ser vi en något bredare sammansatt styrgrupp med representation även från tjänstemannasidan i kommunerna som nödvändig. Vi föreslår också - i syfte att skapa ett ökat lokalt engagemang - att varje kommun bör svara för framdriften av minst ett fokusområde även om ledarskapet finns regionalt. Företrädare från glasbranschen och övrigt näringsliv behöver också tydligare knytas till det fortsatta uppdraget. I det nya regeringsuppdraget kommer även fler nationella myndigheter som Myndigheten för Tillväxtanalys och SGU att knytas till vårt arbete. Tillväxtverket är sedan tidigare adjungerade till styrgruppen. För att kunna göra skillnad i vårt fortsatta gemensamma utvecklingsarbete av Glasriket måste också ekonomiska medel avsättas från såväl regional som lokal nivå. Det måste även ske en fortsatt nationell medfinansiering av våra insatser och projekt. Vi får stöd för ovanstående resonemang och prioriteringar i den konsultrapport *Glasrikets utveckling – organisering utifrån en helhetsyn* som PWC på uppdrag av styrgruppen presenterade hösten 2014.

MILJÖ OCH ENERGI

Genom ett engagerat och framsynt arbete har vi initierat ett omfattande saneringsarbete för att åtgärda Glasrikets miljöskuld. Frågan är högt prioriterad då den är ett viktigt incitament för näringsutvecklingen i Glasriket. SGU har på ett utmärkt sätt tagit en framträdande roll i arbetet och den avsiktsförklaring och plan som tagits fram för saneringsarbetet ska fortsatt följas. Styrgruppen ska fungera som ledning för det kommande saneringsarbetet. Det är också angeläget att utveckla en dialog med universitet och högskolor som har särskild kompetens och forskning inom miljötekniska lösningar och energibesparande åtgärder för att i framtiden kunna få innovativa och nytänkande forskningsprojekt knutna till Glasriket. Det gäller även att på lämpligt sätt fånga upp Glasrikets näringsliv som jobbat med att utveckla olika miljötekniska lösningar.

KULTURARV GLASRIKET

Glasriket har en lång, rik och komplex historia som vi känner stolthet över. Glasriket är en av de platser i landet där folkrörelsens framväxt har satt tydliga spår med fortfarande välbevarade byggnader och anläggningar alltsedan 1800-talets slut. I syfte att tillgängliggöra vårt historiska arv och öka Glasrikets attraktionskraft som besöksmål har flera satsningar gjorts på att rusta upp glasbrukens kulturmiljöer. Nya vård- och underhållsplaner kommer att tas fram för de mest bevarandevärda miljöerna.

Glasbrukens immateriella kulturarv som traditioner, seder och bruk - till vilka även arkiv och samlingar räknas – är resurser som är väl värda att ta tillvara och utveckla. Styrgruppen har initierat ett arbete för att utreda hur ett långsiktigt nationellt framtida huvudmannaskap för arkiv och samlingar bör se ut. Styrgruppen har sett det prioriterat att arkiv och samlingar fortsatt ska finnas kvar i regionen i sitt ursprungliga samhälleliga och kulturella sammanhang. Arkiv och samlingar är en resurs för utveckling av såväl turism och besöksnäring som kulturella och kreativa näringar.

INCITAMENT FÖR STÄRKT BESÖKSNÄRING

Glasriket är ett av vårt lands starkaste varumärken på en internationell arena. *Kingdom of Crystal* är välkänt inte bara i Europa utan även på en amerikansk och asiatisk marknad. Sedan år 2000 finns AB Glasriket som gemensamt ägs av glasbranschen och kommunerna med uppdrag att marknadsföra och sälja Glasriket. Utvecklingen av Glasriket som besöksmål och samverkan kring detta sker idag på flera nivåer och i olika strukturer. AB Glasriket har en viktig roll i detta utvecklingsarbete. En del offentligt understödda satsningar på besöksnäringen under senare år har givit bra effekter – andra inte lika bra resultat. Glasrikeuppdraget har en viktig roll att skapa incitament och hjälpa till att finna finansiering för fortsatt utvecklingsarbete. Styrgruppen ser också ett lärande i nätverkande och samarbeten för Glasriket såväl i glasbranschen som i utvecklingen av besöksnäringen med andra glasriken i världen – inte minst i Italien.

Glasriket behöver förnya sig som besöksmål och det behövs fler upplevelsebaserade varor och tjänster. I dag efterfrågar turisten i större utsträckning upplevelser snarare än att bara kunna köpa glas. Vi vill få besökaren att stanna i Glasriket mer än bara en dag. Det finns ett behov av att kombinera upplevelsen av glaset med andra upplevelser. Prioriterade områden att utveckla kan vara modern design och glaskonst, glasblåsning och andra upplevelser med glaset, upplevelser i naturen, barnaktiviteter, gastronomi och måltid. Samverkan med andra besöksmål i regionen kan också utvecklas. Särskilt Astrid Lindgrens värld i Vimmerby, Kalmar/Öland och Huseby bruk bör särskilt lyftas fram. AB Glasriket har redan viss samverkan med dessa områden men arbetet kan utvecklas ytterligare och bidra till ökad attraktionskraft.

Glasbruken behöver se sig mer som besöksmål för att vi ska kunna stärka besöksnäringen i Glasriket. Glasrikeuppdraget har en viktig roll att vara med och utveckla arenorna och mötesplatserna för fortsatt utveckling av både näringslivet samt turism och besöksnäringen. Att fortsatt kunna främja en utveckling av småskaligt entreprenörskap och företagande inom turism och besöksnäring liksom inom kulturella och kreativa näringar ser styrgruppen som särskilt prioriterat för Glasriket. Det finns en stor utvecklingspotential i dessa näringar.

Frågan om turistisk vägvisning till och i Glasriket behöver också ses över i syfte att öka information och tillgänglighet.

INCITAMENT FÖR STÄRKT NÄRINGSLEVSLIVSUTVECKLING

Ett väl differentierat och offensivt näringsliv vid sidan av en stark och innovativ glasbransch är ett önskeläge för Glasriket. Vi är inte riktigt där ännu men genom det gemensamma arbetet med vårt glasrikeuppdrag har vi tagit ett stort steg i rätt riktning. Genom regeringsuppdraget har vi fått legitimitet att samverka och det har vi lyckats med såväl i samarbetet mellan den lokala, regionala som med den nationella nivån. Det finns ett stort behov att brett utveckla näringslivet i regionen. Vi ser att det är användaren eller konsumenten - oavsett om det är boende, besökare, företagare eller de som arbetar i Glasriket - som ska vara i fokus för det som vi gör. Att arbeta i designprocesser kan vara en väg att nå dit. Näringslivet i regionen behöver breddas och samverkan med dem och dess intresseorganisationer behöver utvecklas. Näringslivet och inte minst glasbranschen bör tydligare knytas till det fortsatta arbetet med regeringsuppdraget. Det kan vi nå genom en utvecklad dialog i befintliga strukturer och arenor.

Glasbruken behöver se sig mer som besöksmål för att vi ska kunna stärka besöksnäringen i Glasriket. Glasrikeuppdraget har en viktig roll att vara med och utveckla arenorna och mötesplatserna för fortsatt utveckling av både näringslivet samt turism och besöksnäringen.

För att fånga upp ett brukar- och medborgarperspektiv är samverkan med civilsamhället och föreningslivet också viktigt. I Småland har föreningslivet en särskilt starkt tradition och det är något som vi vill utveckla i vårt fortsatta arbete. Vi ser en stor outnyttjad potential i en bredare samverkan med just civilsamhället.

Glasrikeuppdraget har en viktig roll att kanalisera projektstöd och ekonomiska medel som kan främja näringsutvecklingen i glasriketkommunerna. Glasrikesmiljonen (6 mnkr från Tillväxtverket och 3 mnkr från Regionförbundet i Kalmar län och 3 mnkr från Länsstyrelsen i Kronobergs län) har varit vårt främsta verktyg i utvecklingen av näringslivet. I syfte att öka nyinvesteringstakten i företagen och därmed regionens samlade konkurrenskraft i näringslivet har fram tills nu 7 mnkr beslutats och de har växlats upp med ytterligare knappt 70 mnkr i privat medfinansiering från både företag, banker och Almi företagspartner. Fortfarande återstår det att besluta om fortsatta medel under 2015. Det är intressant för oss att undersöka om såväl, modell, process som medel kan tillämpas i det fortsatta regeringsuppdraget. Även medfinansiering från EU:s fonder och program är väl värt att undersöka då vi nu gått in i en ny programperiod 2014-2020 med nya EU-medel att söka för utvecklingsarbete i vår region.

Från glasrikeuppdragets gemensamt finansierade budget om cirka 3,2 mnkr har medfinansiering av ett flertal insatser och utvecklingsprojekt kunnat ske. Bland de projekt som har bäring på näringsutveckling vill vi särskilt lyfta fram; stöd till en första ansökan för projektet *Smart Housing Småland, Glasdeponier – från usch till resurs*, match-makingprojektet *New Glass*, affärsutvecklingsprojektet *Kurbits Kultur* och en förstudie om *Formcentrum Småland*. (För mer information om respektive projekt se avsnittet om Fokusområde 1).

I det fortsatta uppdraget kommer styrgruppen att vid sidan av saneringen av glasdeponierna lägga särskilt fokus vid incitament för stärkt näringslivsutveckling i regionen.

FORSKNING, UTBILDNING OCH UTVECKLING

I takt med att Glasriket har genomgått ett paradigmskifte i övergången från industrisamhälle till kunskapssamhälle blir behovet av fler teknik- och kunskapsintensiva samt tjänstedrivna verksamheter tydligt – även om flera sådana verksamheter redan finns i regionen. Vår utmaning är att balansera fortsatt utveckling av industri- och teknikföretag för en breddad näringslivsstruktur som består av fler tjänste- och upplevelseproducerande företag och ett tillfredställande handelsutbud för att vara attraktiva kommuner att både bo och arbeta i. Det är en utmaning för Glasriket - som historiskt sett varit en småskalig industriregion med en stark folkrörelse - att kunna kraftsamla för ett omställningsarbete. Det finns hinder i form av attityder och värderingar att övervinna och förhålla sig till.

Linnéuniversitetet (LNU) har fungerat som ett utmärkt stöd till genomförandet av uppdraget och i det nya uppdraget hoppas vi på fortsatt stöd i minst samma omfattning. Vi hoppas också att närmare kunna knyta LNU:s insatser för forskning inom områden som entreprenörskap, kulturella och kreativa näringar och regional utveckling till vårt nya uppdrag. Tillsammans med Myndigheten för Tillväxtanalys skulle också LNU kunna stötta framdriften av det nya glasrikeuppdraget med processtöd och utvärdera insatserna.

Under arbetet med glasrikeuppdraget har Kompetenscentrum Pukeberg tillkommit. Det ska bli ett centrum för glasdesign baserat på utbildning och forskning, glashantverk och glaskonst. Sedan 2014 finns också Riksglasskolan i Pukeberg. Designarkivet som är en viktig aktör för att stärka svensk designhistoria är också lokaliserat till Pukeberg. Det finns en framtida utvecklingspotential i samverkan mellan designarkivet och LNU:s olika designutbildningar. Under våren 2015 kommer en EU-ansökan att lämnas in till Tillväxtverket för fortsatt utveckling av Kompetenscentrum Pukeberg.

Genom framsynt arbete från Emmaboda kommun har The glass Factory (TGF) 2011 kunnat öppna i Boda Glasbruk. TGF är idag Glasrikets främsta mötesplats för utvecklingen av contemporary art inom glas och glasdesign med ett stort internationellt nätverk. TGF har framgångsrikt arbetat med glaspedagogik och produktutveckling och innovativt glas riktat mot designintensiva företag. Ett exempel på detta är projektet *New Glass*. TGF medverkar framgångsrikt i en rad internationella EU-projekt och exporterar glasutställningar till Europa och USA. Styrgruppen vill prioritera ett fortsatt utvecklingsarbete av TGF både som mötesplats mellan glaskonstnärer/designers och marknaden samt som ett besöksmål i Glasriket.

Även samverkan med andra områden i landet som har en aktiv glasindustri ser vi som prioriterat. Av dessa områden vill vi särskilt lyfta fram Reijmyre i Finspångs kommun och Glasets Hus i Limmared i Tranemo kommun. Viss samverkan har redan påbörjats mellan Finspång och främst Emmaboda och Lessebo kommuner. Vi ska även samverka med andra områden som framgångsrikt arbetat med omställningsarbete. Borås kommun med *Textile Fashion Center* samt Eksjö kommun och den utveckling av animerad film som sker där ser vi som två intressanta områden att studera vidare.

FYSISK OCH DIGITAL INFRASTRUKTUR

Tillgängligheten och framkomligheten både till och i Glasriket behöver på många sätt förbättras – det handlar om både fysisk och digital tillgänglighet. Ett väl utbyggt vägnät, vägvisning, kollektivtrafik och flygtrafik är alla grundläggande incitament för att vi ska kunna lyckas med det framtida utvecklingsarbetet av Glasriket. Infrastrukturfrågor är högt prioriterade av Glasrikets styrgrupp och det finns behov av framtagandet av strategiska planer och bättre koordinering med övrigt regionalt utvecklingsarbete. Det finns också behov av samordning över länsgränserna i det fortsatta utvecklingsarbetet av infrastrukturen och trafikslag. Även den turistiska vägvisningen till och i Glasriket behöver ses över och uppdateras.

Den digitala utbyggnaden av mobilmaster, fiber och bredband går långsamt i glasriketkommunerna. Det finns områden i kommunerna som helt saknar mobil täckning och fiber. Den dåliga mobila täckningen är i dag en hämsko för att kunna upprätthålla vissa samhällstjänster t.ex. trygghetslarm, kollektivtrafik och för näringslivets fortsatta utveckling och tillväxt. Styrgruppen finner det prioriterat att särskilt lyfta behovet av utvecklingsinsatser vad gäller digital infrastruktur i det fortsatta uppdraget.

BEHOV AV INTEGRATION OCH SOCIALA INNOVATIONER

Tre av de fyra glasriktkommunerna hör till de 20 kommuner i landet som 2014 tog emot flest nyanlända per capita. Migrationsverket har cirka 1500 platser på olika mottagningsenheter i området. Behovet av insatser för att främja integration och sysselsättning är därför stort. De nyanlända ska ses som en framtida resurs för utveckling och tillväxt i vår region. Behovet av sociala innovationer på området är stort. Antalet asylsökanden till Sverige väntas tre- eller fyrdubblas inför kommande år. Hur kan Glasriktet - dels genom våra modeller (t.ex. Kronobergsmodellen som bl.a. testats i Lessebo kommun) och dels genom andra modeller som utvecklas på andra håll i landet, vara med och utveckla Sverige som mottagarland för asylsökande. Styrgruppen ser en möjlighet att vara med och bidra till denna samhällsutveckling i det fortsatta glasrikeuppdraget. Vi bör särskilt bevaka kommande nationella utlysningar av medel samt utlysningar av EU-medel för detta utvecklingsarbete.

BAKGRUND - GLASRIKEUPPDRAGET

Den 22 mars 2012 beslutade Regeringen om ett uppdrag att utveckla glasindustrin och besöksnäringen i Glasriket. Regeringen gav i uppdrag till länsstyrelserna i Kalmar respektive Kronobergs län samt erbjöd samtidigt samverkansorganen i de båda länen att för Regeringens räkning till och med 2014 genomföra insatser för industriell utveckling och stärkt besöksnäring i Glasriket. Samtidigt utsågs Länsstyrelsen i Kronobergs län till samordnare av uppdraget.

Av direktiven framgår det att: ”Uppdraget ska ta sin utgångspunkt i befintliga resurser på nationell, regional och lokal nivå. Vid genomförandet av uppdraget ska samverkan ske med berörda aktörer. Tillväxtverket ska bistå länsstyrelserna och i förekommande fall samverkansorganen i deras arbete. Visit Sweden ska beredas möjlighet att delta i uppdraget”.

En delredovisning av uppdraget ska ske till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 31 augusti 2012, senast den 31 mars 2013 samt senast den 31 mars 2014. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 december 2014.

Av direktiven framgår vidare att uppdraget ”ska ta tillvara de unika förutsättningar för individers utvecklingskraft och företagens konkurrenskraft som finns i regionen”.

GLASRIKET – VAD ÄR DET?

Glasriket som glasproducerande region har funnits länge. Glasriket som varumärke tillkom under sent 1960-tal eller tidigt 1970-tal – ursprungligen genom ett turistiskt samarbete mellan glasbranschen och kommuner i Småland. I dag omfattar Glasriket huvudsakligen fyra kommuner - Uppvidinge och Lessebo kommuner i Kronobergs län samt Emmaboda och Nybro kommuner i Kalmar län. Det finns fler kommuner i de båda länen som har haft glastillverkning men koncentrationen av svensk glasindustri har varit och är alltjämt lokaliserad till dessa kommuner i Småland.

HISTORIA I KORTHET

Den första tillverkningen av munblåst glas i området startades redan 1742 genom grundandet av Kosta glasbruk – i dag Sveriges näst äldsta i drift varande glasbruk. Endast Limmareds glasbruk, grundat 1740, är äldre.

Vid slutet av 1800-talet fanns fler än hälften av Sveriges glasbruk i Småland. Flera av glasbruken har haft sin upprinnelse i tidigare anlagda järnbruk. Till järnframställningen hämtades myrsmalm från de många sjöarna i området. T.ex. var Orrefors glasbruk ursprungligen ett järnbruk. Den rika tillgången på sjöar har också haft betydelse för framställningen av glas då finkornig sand kunde tas från sjöbottnarna. Vattenkraften från åar och bäckar har varit viktig för driften av glassliperierna. Förutom sjöar och vattenkraft fanns här också skogarna som kunde försörja glasbruken

med ved till de stora glasugnarna. Produktionen var vid den här tiden mestadels hantverksbaserad. Fr.o.m. 1800-talets mitt påbörjas också en tillverkning av industriellt framställt s.k. pressglas.

Historiskt sett har tillgången på arbetskraft i Glasriket varit god. Då järnbruken lades ned kunde arbetskraft hämtas från dessa. Även jordbrukets dagsverksarbetare och säsongarbetare var en betydelsefull källa för rekrytering av arbetskraft till glasbruken. Att det fanns ett överskott av arbetskraft i regionen vittnar också den stora emigrationen om. Det är få områden i Sverige som haft så stor utvandring under 1800-talets andra hälft och kring åren vid sekelskiftet 1900 som just Småland.

Under 1900-talets första decennier knöts konstnärer till både glas-, keramik- och porslinsindustrin i syfte att skapa vackrare vardagsvaror och bidra till ”bättre smak”. Det främsta exemplet på en konstnär som knöts till ett glasbruk i syfte att höja den konstnärliga nivån är Simon Gate som 1916 knöts till Orrefors. 1917 kom också Edvard Hald till Orrefors. Båda arbetade med att utveckla den funktionella och estetiska nivån på servis- och hushållsglas och inte bara konstglas som konstnärerna tidigare lagt störst fokus vid. Senare följde andra glasbruk efter Orrefors och anställde också konstnärliga ledare. Genom detta inleddes en ny epok i glasbrukens historia. Det kom att etableras ett nära samarbete mellan konstnärer, glasblåsare och hantverkare. Därmed var grunden lagd till det som senare kom att göra Sverige till en nation med glasframställning i världsklass och de småländska glasbruken nådde ut på en internationell marknad.

Av rapporten *Glasriket är här – om kulturmiljöernas betydelse för att uppleva och uppliva Glasriket* framgår det att år 1863 fanns det tre glasbruk i Glasrikesregionen nämligen; Kosta, Hovmantorp och Johanstorp. Genom införandet av full näringsfrihet 1864 växte sedan antalet glasbruk snabbt i området. År 1913 fanns det 34 glasbruk i sydöstra Småland som redan då var landets glasbruketätaste område. Just 1913 är lite av en brytpunkt eftersom det blev tydligt att de bruk eller hyttor som då inte orkade med investeringar för en mer industriell produktion efter hand kom att slås ut. Produktionskostnader behövde pressas genom bränslebesparande ugnar, elektrifiering, ökad automatisering, längre serier, rationellare metoder för glasframställning etc. Femtio år senare, 1963, fanns det fortfarande 33 glasbruk i Glasrikesregionen som därmed tydligt profilerat sig som en industriregion för glasframställning. Under 1930 och 1940-talen framställdes både fönster- och förpackningsglas av glasbruk som t.ex. Östervik och Ramnåsa. Fr.o.m. 1950-talet konkurrerades glaset ut av plasten som förpackningsmaterial och flera glasbruk nischade sig mot en mer konstnärlig produktion och formgivning – precis som både Orrefors glasbruk och Kosta glasbruk gjort redan under början av 1900-talet. Det är också under 1960-talet som försäljningen av sekunda glas på plats på bruken slår igenom för bilburna turister. Fr.o.m. 1960-talets slut kan vi tala om ett ”Glasrike” sett ur rent turistiska aspekter.

UTVECKLINGEN I GLASBRANSCHEN

År 1960 fanns det ca 40 glasbruk i Sverige (varav 33 fanns i Glasriket) med ca 4-5000 anställda. Fram till ca 1980 halverades siffran, då den manuella glasindustrin sysselsatte ca 2050 personer i Glasriket. Det fanns vid samma tidpunkt tio fristående glasbruk och fem glasbruk som drevs av Kosta-Boda koncernen samt tre glasbruk som drevs av Orrefors AB i Glasriket.

I dag (december 2014) finns det nio glasbruk/hyttor i Glasriket. Sedan 2012 har OKB-koncernen (Orrefors Kosta Boda) stängt tillverkningen vid Glasrikets flaggskepp i Orrefors. Åfors glasbruk har lagts ner samtidigt med Orrefors. Bergdala glasbruk har så sent som hösten 2014 försatts i konkurs. Dagens nio glasbruk/hyttor är följande; The Glass Factory Hot Shop i Boda Glasbruk, JFS-Johansfors, Kosta glasbruk, Micke Johans Konstglas, Målerås glasbruk, Nybro glasbruk, Pukebergs glasbruk, Skruvs glasbruk och Transjö Hytta. Även hyttor som t.ex. Hauges hantverksglas i Åseda, Erikshyttan i Eriksmåla, Hetalåga i Kollinge och Carlos R. Pebaqué Design i Gullaskröv ska nämnas.

FRAMTIDENS GLASBRANSCH OCH UTVECKLING

I takt med strukturrationaliseringar och ändrade konsumtionsmönster kommer framtidens Glasrike att se annorlunda ut. Det är troligt att industriell hantverksbaserad glastillverkning inte kommer att bedrivas i någon större omfattning i Glasriket i framtiden. På grund av dålig lönsamhet i branschen under de senaste decennierna har inga industriella nyinvesteringar gjorts. Marknadens komplexa utveckling med förändringar i detaljhandelns struktur likväl som förändrade konsumtionsmönster har bidragit till en kraftigt minskad efterfrågan. Situationen är inte endast nationell, en liknande utveckling kan ses på flera håll i västvärlden.

En trolig utveckling är istället att det etableras fler och små enskilt drivna hyttor eller studioglas-tillverkning med starkt fokus på utveckling av konstglas eller en tydligt nischad produktion. Bland glasbruk och hyttor som har utvecklat en nischad produktion för olika internationella marknader bör särskilt Målerås glasbruk med Mats Jonassons insatser nämnas. I Målerås finns också ”Designarena Målerås” där egna glasföretagare kan hyra både hyttid och ställa ut sina produkter. Konceptet har blivit framgångsrikt.

Ett annat exempel är Skruvs glasbruk som med god design och mindre serier hittar nya nischer för sin produktion, inte minst kopplad till nya och mer utvecklade dryckestraditioner som en del i det ökade intresset för måltidsupplevelser.

Orrefors Kosta Boda (OKB) utvecklas i dag till ett marknads- och designdrivet företag med egen tillverkning i Kosta och med ett produktionssamarbete med olika leverantörer runt om i Europa. New Wave Group har även gjort stora satsningar på verksamhet i Glasriket och då särskilt inom besöksnäringen genom tillkomsten av Kosta Boda Art hotel och en stor outletverksamhet i Kosta.

Framtidens Glasrike kan mycket väl komma att omfatta ett stort antal företag verksamma inom olika aspekter av glasnäringen. Troligtvis med en tonvikt på kulturella och kreativa näringar – sedda ur ett brett perspektiv.

Visionen är att det även i framtiden ska gå att åka på ”glasbruksrunda” mellan Glasrikets olika orter och bruk och där kanske ett flertal småföretag har etablerat sig, kanske i samverkan, för att erbjuda upplevelser av hantverk, design, konst och kulturarv - gärna med interaktiva möjligheter. Måltidsupplevelser med lokalt producerade råvaror och drycker liksom olika typer av boenden kan vävas samman med tillgängliggjorda naturupplevelser. Detta kan ses som ett nytt, modernt, innovativt och tydligt regionalt profilerat Glasrike.

En av utmaningarna är att på ett innovativt sätt stötta framväxten av nya företag, särskilt som flera av dem kan komma att startas av människor som ser sig som utövare snarare än entreprenörer. Här finns det en stor potential att kunna utveckla och fortsätta de diskussioner som det offentliga, akademien, näringslivet och civilsamhället genom glasrikeuppdraget har påbörjat.

VILKA TIDIGARE NATIONELLA OCH REGIONALA UTVECKLINGS- INSATSER HAR GJORTS FÖR GLASRIKET?

Allt sedan tillkomsten av statens första regionalpolitiska satsningar på 1970-talet har det gjorts försök att med regionalpolitiska utvecklingsmedel försöka stötta den svenska glasindustrin i Småland. Effekter och resultat av detta stöd har tyvärr oftast låtit vänta på sig. I dag ställer vi oss frågan varför det blev så. Oftast kanaliserades dessa medel utan att större utredningsinsatser kring det verkliga behovet gjordes och stödet var inriktat på att försöka rädda något som kanske redan från början var dömt att misslyckas. Fortfarande ingår Emmaboda och Nybro kommuner i Kalmar län i ett regionalpolitiskt s.k. stödområde för södra Sverige.

Regeringen har genom olika beslut beviljat stödmedel till olika utvecklingsinsatser i Glasriket under en lång tid. Besluten har oftast varit ”öronmärkta” för en viss insats. Det som utmärker det nationella stöd som Glasriket tidigare fått är att det kommit några miljoner då och då i ”spridda skurar” utan en egentlig röd tråd. Det regionalpolitiska stödet har inte kopplats till effekter och resultat av tidigare genomförda nationella stödinsatser. I dag ser arbetet med de regionalpolitiska stödssystemen annorlunda ut.

Stödinsatserna sedan 1990-talets slut har främst handlat om utvecklingsmedel till turism- och besöksnäringen samt inom kulturområdet. Sedan år 1998-2011 uppskattar vi att cirka 43 mnkr lämnats från regional nivå i form av stödinsatser till projekt till olika aktörer i Glasriket. Från nationell nivå (Regeringen) har under perioden 2006-2011 cirka 6,5 mnkr lämnats i stöd för en utveckling av Glasriket. Ovanstående summor inkluderar ej kommunal eller privat medfinansiering. Eventuell medfinansiering från EU är heller inte medtaget i dessa siffror varför summan

bör vara flera gånger högre. Effekter och resultat av stödet är tyvärr ofta svåra att mäta – främst på grund av högt satta eller ej mätbara mål.

Det är alltså svårt att få en samlad överblick över det stöd som tidigare gått till utvecklingsprojekt i Glasriket då dessa stöd beviljats av så många olika aktörer och tidigare inte förankrats och koordinerats, vilket däremot sker i dag genom information eller beslut i glasrikeuppdragets styrgrupp. I dag finns det offentliga regionala och lokala främjar- och genomförandesystemet samlat i styrgruppen och vi ser stora samverkansvinster i Glasriket genom att idag kunna arbeta bredare och på ett mer koordinerat sätt. Skapandet av gemensamma målbilder och kvalitetsutvärderingar för utvecklingen av Glasriket är högt prioriterat i det fortsatta arbetet med vårt Glasrikeuppdrag.

STÖDINSATSER UNDER 2000-TALET

Bland senare års nationella stöd till Glasriket vill vi särskilt lyfta fram det uppdrag som Regeringen tog beslut om 2006 *Uppdrag att främja utvecklingen av Glasriket som besöksmål*. Uppdraget lämnades till Länsstyrelsen i Kronoberg för att under en tvåårsperiod tillsammans med Regionförbundet i Kalmar län och de fyra glasriketkommunerna utveckla turismen och besöksnäringen i Glasriket. Beslutet omfattade 4 mnkr. År 2005 påbörjades det regionala och lokala initiativet *Masterplan för Glasriket* i syfte att skapa en gemensam målsättning för Glasrikets utveckling. Regeringsbeslutet från 2006 om stöd till Glasriket är nog att betrakta som en effekt av arbetet med *Masterplan för Glasriket* i kombination med New Wave Groups investeringar i regionen. Inför arbetet med uppdraget tog Länsstyrelsen i Kronobergs län fram en plan för genomförandet. Av denna framgår det de 4 mnkr har disponerats till följande insatser;

- Ljussättning av Kosta inför julhandeln 2006 – 1 mnkr
- Marknadsföring av Glasriket gentemot näraliggande marknader främst Tyskland, Danmark och Beneluxländerna – 2,3 mnkr
- Marknadsföring av Glasriket gentemot fjärrmarknader, framför allt Kina – 0,6 mnkr
- Dokumentation/extern utvärdering – 0,1 mnkr

Bland resultat och effekter av uppdraget att utveckla turismen och besöksnäringen kan lyftas fram att projektets omsättningsmål nåddes - dvs. att skapa en 20 % ökning under två år i glasbrukens butiker, medan övriga mål inte nåddes. Enligt utvärderingen var övriga mål väl optimistiskt satta och därför svåra att nå under projektiden. Slutrapporten har ifrågasatt möjligheten att mäta resultat och effekter efter så kort tid som två år och lyfter istället fram betydelsen av en samlad utvärdering av insatser i Glasriket under en längre period. Avslutningsvis konstateras i utvärderingen att projektet varit av stort värde för Glasriket och att dess profil blivit tydligare samt att offentliga aktörer för första gången på länge börjat samverka med varandra kring olika

utvecklingsinsatser i syfte att stärka glasbranschen och turistnäringen i området. Samtidigt lyfts betydelsen fram att genomförda insatser måste följas upp av nya utvecklingsinsatser och att det då främst är den industriella utvecklingen av glasbruken som man bör koncentrera sig på.

Stöd till Glasrikets Turism AB (AB Glasriket)

I april 2006 beviljade Regeringen stöd till Glasrikets Turism AB med ett belopp om 2,5 mnkr för internationell marknadsföring av svensk glasindustri och Glasriket. Även det beslutet är att betrakta som en uppföljare till arbetet med *Masterplan för Glasriket*. Så här 8 år senare är det tyvärr svårt att följa upp vilket utvecklingsarbete och vilka projekt som medlen har använts till.

Masterplan för Glasriket

År 2005 tog de fyra kommunerna och regionala nivån och dåvarande Växjö universitet tillsammans med glasbranschen fram utvecklingsdokumentet *Masterplan för Glasriket*. Projektet kan beskrivas som en samlad arena för olika typer av marknadsförings- och utvecklingsinsatser i Glasriket för såväl glasbranschen som turistnäringen i syfte att göra Glasriket attraktivt för investerare och framtida ägare till bruken samt att öka konkurrenskraften i företagen inom både glas- och turistnäringen. Målsättningen var att skapa en långsiktig utvecklingsprocess för Glasriket som lyfte fram såväl glasindustrin som stödjande näringar, vilka tillsammans ska kunna erbjuda attraktiva upplevelser. Insatserna handlade främst om frågor som rör upplevelser, infrastruktur, marknadsutveckling, entreprenörskap, forskning, samt teknik- och produktutveckling.

Enligt slutredovisningen 2008 för arbetet med *Masterplan för Glasriket* är det främsta avtrycket - vid sidan av olika riktade projektinsatser - en mötesplats/arena för att diskutera utvecklingsfrågor inom Glasriket. Det fanns inte tidigare någon sådan arena där såväl näringen, det offentliga, universitetet och andra aktörer har kunnat samlas för att diskutera frågor om Glasrikets långsiktiga utveckling. Slutrapporten lyfter särskilt fram det goda samarbetet som etablerades mellan näringslivsansvariga i de fyra kommunerna. Det framgår också av slutrapporteringen att man haft hög personalomsättning under projektiden och att man saknat glasbranschens riktiga engagemang i arbetet. För övrigt är det svårt att utläsa från slutrapporteringen om projektets målsättning uppnåddes på grund av en oklar målformulering från början i projektet. I dag kan vi ställa oss frågan - varför fortsatte i så fall inte denna samverkan mellan kommunerna, näringen och andra aktörer även efter projektidens slut.

Varumärkesarbetet

Efter 2008 har samverkan mellan de fyra glasriketkommunerna, besöksnäringen och glasbranschen fortsatt genom AB Glasrikets verksamhet. Bl.a. har det 2009 initierats ett stort varumärkesarbete där över 100 personer - som på olika sätt var verksamma i Glasriket – deltog i olika grupperingar. Arbetet resulterade i en tydlig varumärkesplattform som stod färdig 2011. Varumärkesplattformen har legat till grund för fortsatt utvecklingsarbete och blev så

framgångsrik att modell och process sedan kom att användas i det stora varumärkesarbetet för hela Småland.

Våren 2012 fick vi glasrikeuppdraget - men den här gången utan att några ekonomiska medel skickades med från staten. Avsaknaden av ekonomiska medel till genomförandet av vårt uppdrag har varit en stor utmaning. Vi tror att det den här gången har skapat ett än större engagemang bland alla inblandade parter då insatser och projekt som vi (Styrgruppen) ekonomiskt stöttat och genomfört varit väl genomtänkta och gemensamt framprocessade och gemensamt finansierade. Vi har också fått anstränga oss extra för att kunna hitta medfinansiering från nationell, regional och lokal nivå samt från näringslivet. Kanske är det därför som vi den här gången känner att vi lyckats bättre i vårt uppdrag – i kombination med ett starkt samlat regionalt ledarskap - i jämförelse med tidigare genomförda utvecklingsinsatser i Glasriket.

EU-MEDEL FÖR REGIONAL UTVECKLING OCH TILLVÄXT

Utöver riktade nationella medel så har inte minst medel från EU använts för regionalt utvecklingsarbete i landets gles- och landsbygdsområden. Särskilt insatser och stöd från ERUF-programmet (Europeiska Regionala Utvecklings Fonden) och medel från Landsbygdsprogrammets Leader-områden har betytt mycket för utvecklingen i Småland och inte minst i Glasriket. I områden där EU-medel kunnat ”växlas upp” med nationella medel har utvecklingsarbetet blivit särskilt framgångsrikt. I Glasriket finns det flera goda exempel på EU-projekt som växlats upp med en bred nationell, regional och lokal medfinansiering. Bl.a. är restaureringen av *Bruno Mathsons glasbus i Kosta* värda att lyfta fram som ett gott exempel. Ett annat exempel är projektet *Design i Glasriket* som finansierats med EU-medel från Leader-programmet. Design i Glasriket syftade till att - genom en bred samverkan mellan kommuner, glasbranschen, övrigt näringsliv och AB Glasriket - lyfta fram Glasriket som designregion.

Under det pågående arbetet med uppdraget - som också sammanfallit med slutet av den tidigare strukturfondsperioden 2007-2013 - har medfinansiering från EU till projekt inom ramen för glasrikeuppdraget inte sökts i någon större omfattning. Bl.a. har projektet *From Småland with love – designprodukter från svenska Glasriket*, som också glasrikeuppdraget medfinansierat, haft medfinansiering från Leader Småland sydost. Då EU-medlen främst ska gå till större och strukturövergripande projekt har det varit svårt för enskilda projekt i glasrikeuppdraget att söka medfinansiering från EU. I det nya glasrikeuppdraget kommer däremot Kompetenscentrum Pukeberg att söka medfinansiering från ERUF. Ett ansökningsarbete har redan initierats av styrgruppen för Kompetenscentrum Pukeberg och påbörjats av Nybro kommun i dialog med Tillväxtverkets strukturfondskontor.

ORGANISATION

Glasrikeuppdraget har organiserats i form av en styrgrupp och flera olika mindre arbetsgrupper.

STYRGRUPP

Landshövding Kristina Alsér har varit ordförande i styrgruppen där även landshövdingen i Kalmar län ingått. Därutöver har de båda regionstyrelsernas ordförande och de fyra kommunalråden ingått i styrgruppen. Vid sidan av landshövdingarna och ledningen från regionförbunden har även en chefstjänsteman från respektive länsstyrelse och regionförbund varit med vid styrgruppens möten. Fr.o.m. våren 2013 har även en representant från Tillväxtverket adjungerats till styrgruppen.

Styrgruppen har sammanträtt 17 gånger och det har varit ett ambulerande värdskap vid mötena. Styrgruppsmötena har ofta kombinerats med studiebesök på olika platser i Glasriket. Mötena har dokumenterats i form av protokoll. Koordinator för styrgruppens arbete har varit enhetschef, Malin Bendz-Hellgren, länsstyrelsen i Kronoberg.

Följande personer har ingått i Glasrikesuppdragets styrgrupp;

Kristina Alsér, landshövding, länsstyrelsen i Kronobergs län, ordförande
Stefan Carlsson, landshövding, länsstyrelsen i Kalmar län
Roland Gustbée, ordförande, Regionförbundet södra Småland
Leif Larsson, vice ordförande, Regionförbundet i Kalmar län
Åke Carlson, kommunstyrelsens ordförande, Uppvidinge kommun
Monica Widnemark, kommunstyrelsens ordförande, Lessebo kommun
Markus Lund/Mikael Svanström, kommunstyrelsens ordförande, Nybro kommun
Ann-Marie Fagerström, kommunstyrelsens ordförande, Emmaboda kommun
Per-Olof Remmare, projektledare, Tillväxtverket (adjungerad)

Därtill har ett antal olika personer varit inbjudna till styrgruppens möten beroende på vilka frågor som funnits med på dagordningen. Bl.a. har Sveriges Geologiska undersökningar (SGU) genom Björn Lindbom medverkat i diskussionerna kring saneringsfrågan vid flera möten i styrgruppen.

ARBETS- OCH BEREDNINGSGRUPPER

Länsstyrelsens koordinator har också samordnat den beredningsgrupp som sammanträtt inför varje styrgruppsmöte. Beredningsgruppen har sammanträtt 16 gånger och mötena har dokumenterats i form av enkla minnesanteckningar.

I genomförandet av uppdraget har även andra grupper bildats som t.ex. en styr- och arbetsgrupp kring Kompetenscentrum Pukeberg, ett flertal olika arbetsgrupper för saneringsprojektet och en

styrgrupp kring arbetet med Glasrikets arkiv och samlingar. Linnéuniversitetet har bidragit med kompetens och arbetstid i flera arbetsgrupper.

TIDIGARE DELRAPPORTERINGAR

I enlighet med direktiven till uppdraget har tre tidigare delrapporteringar lämnats till Regeringen (Näringsdepartementet). Delrapporter har lämnats den 31 augusti 2012 (en omfattande förstudie med bakgrundsbeskrivning kring historia, nuläge och med tillhörande förslag till åtgärder), den 31 mars 2013 och den 31 mars 2014.

Vi har valt att låta strukturen från dessa delrapporteringar vara styrande även för denna rapportering. Detta för att resultat och effekter från olika insatser i uppdraget i respektive fokusområde ska gå lättare att följa.

KOMMUNIKATIONSINSATSER

För att nå ut med information om det som vi gör och för att få en bra förankring har Styrgruppen prioriterat kommunikationsarbetet. Det är många aktörer som på olika sätt är och har varit delaktiga i vårt uppdrag kring Glasriket. Därför har vi sedan 2012 finansierat en gemensam kommunikationsfunktion med 100 tkr med medel från glasrikeuppdraget. Sedan hösten 2012 har glasrikeuppdraget också gett ut ett nyhetsbrev. Nyhetsbrevet har varit uppskattat och har drygt 300 abonnenter på lokal, regional och nationell nivå. Det är vår ambition att även i det fortsatta uppdraget ge ut detta nyhetsbrev cirka 1 gång per månad. Alla aktörer som på olika sätt varit inblandade i glasrikeuppdraget har gemensamt bidragit med innehåll till nyhetsbrevet.

Information om vårt arbete med glasrikeuppdraget finns samlad på vår hemsida;
www.glasrikeuppdraget.se.

Glasrikeuppdraget finns sedan hösten 2013 på både Twitter och Facebook. Drygt 100 personer följer oss regelbundet. I det fortsatta uppdraget ser vi det som angeläget att utveckla vår synlighet i sociala medier för att nå ut bredare och inte minst för att nå nya målgrupper och få ökade kontakter med civilsamhället.

Det är styrgruppens ambition att inför ett fortsatt uppdrag ”vässa” våra kommunikationsinsatser i syfte att på ett bredare sätt presentera och synliggöra allt vad vi tillsammans gör i arbetet med glasrikeuppdraget.

GLASRIKET I MEDIA

Under de dryga 2,5 åren har vi haft god mediabevakning både i lokal- och fackpress. I lokalpressen har flera artiklar varit införda i Smålandsposten, Östran och Barometern. Särskilt varselsituationen vid Orrefors och Åfors glasbruk hösten 2012 och frågan om Glasrikets

miljöskuld har varit väl bevakad av media. Därefter kommer artiklar som kan kopplas till olika frågor om näringsutveckling och Glasrikesmiljonen. Även turism och besöksnäring samt Glasrikets kulturarv har varit bra bevakade i lokala media. Tidskriften Design Research Journal nr 2 2013 har publicerat artiklar på engelska om Glasriket och vårt pågående utvecklingsarbete. Även tidskriften Design & Affärer har skrivit om destinationsutveckling där Glasriket varit i fokus. Den 27 nov 2014 var det en mycket positiv artikel om Glasriket införd i tidningen Dagens Samhälle. Glasrikeuppdraget har även belysts vid ett par tillfällen i lokalradion och lokal TV. Bl.a. hade Smålandsnytt ett längre inslag om Glasrikesmiljonen under hösten 2013.

Glasrikeuppdraget har sedan hösten 2014 skickat ut nio pressmeddelanden och ett nyhetsbrev via Mynewsdesk.

De pressmeddelanden och nyheter som rönt störst uppmärksamhet och nått flest potentiella läsare är ”Ny metod ska rena giftigt glas” och ”Miljardnota för sanering av glas”. Dessa nyheter har omskrivits nationellt av exempelvis Aftonbladet, Borås Tidning, Göteborgs Posten, Helsingborgs Dagblad, Metro och SvD. Lokalt har ovan två nämnda omskrivits liksom frågan om ”Migrationsverket stoppar asylboende i Bergdala” och Regeringens beslut om glasrikeuppdragets fortsättning. Den skattnings som vårt omvärldsbevakningsverktyg använder visar att under perioden 2014-09-01 till 2014-12-10, har det skrivits 149 artiklar där Glasriket omnämns eller är i fokus och därmed haft en potentiell läsare-/tittarkår på nästan 30,6 miljoner personer.

STÖD FRÅN NATIONELL NIVÅ

Regeringen har utsett Tillväxtverket som nationell myndighet för stöd till länsstyrelsernas arbete. En annan utpekad nationell aktör har varit Visit Sweden som ska ”beredas möjlighet att delta i uppdraget”.

TILLVÄXTVERKET

Tillväxtverket har redan under 2012 medverkat vid ett par upptaktsmöten på plats i Glasriket inför starten av det samordnade arbetet. Tillväxtverkets representanter har varit tidigare avdelningschefen Anneli Sjögren och projektledaren Per-Olof Remmare.

För att kunna stötta genomförandet av glasrikeuppdraget har Tillväxtverket bildat en intern arbetsgrupp på myndigheten med Anneli Sjögren som ordförande och Per-Olof Remmare som koordinator/kontaktperson gentemot glasrikeuppdraget. Tillväxtverkets stöd och insatser har sedan successivt vuxit fram genom en tät och nära dialog med företrädare för både lokal och regional nivå i Glasriket.

Tillväxtverket lämnar årligen ett verksamhetsbidrag om 12 mkr till Stiftelsen svensk industri-design (SVID). Inför 2013 öronmärkte Tillväxtverket medel i storleksordningen 1 mnkr av verksamhetsbidraget till SVID för att genomföra olika utvecklingsinsatser i de fyra glasriket-

kommunerna. Syftet med de öronmärkta medlen har varit att lyfta fram betydelsen av design och designprocesser som verktyg för nytänkande och innovationer. I uppdraget ingick att särskilt belysa behovet av ökad regional och lokal attraktivitet genom att arbeta med destinationsutveckling. För uppdragets genomförande valde SVID att förlägga 2013 års sommar-designkontor till de fyra kommunerna i Glasriket.

Under våren 2013 genomförde Tillväxtverket (Per-Olof Remmare, Daniel Fahlander och Andreas Ek) tillsammans med länsstyrelsens koordinator för glasrikeuppdraget (Malin Bendz-Hellgren) en dialoggrunda till de fyra glasrikekommunerna i syfte att lyssna in och skaffa kunskap om situationen i Glasriket och vilket behov av stöd från såväl nationell nivå som regional nivå som kommunerna fann prioriterat. En dag avsattes för besök i varje kommun. I dialoggrundan medverkade även SVID (Conny Olander). Både ledande politiker och tjänstemän representerade kommunerna vid mötena. Mötena dokumenterades i form av minnesanteckningar.

Flera av de frågor/projekt som Tillväxtverket sedan kom att stötta i genomförandet av uppdraget har lyfts fram vid dessa dialogmöten. Det visade sig också nödvändigt för Tillväxtverket att på plats få se och ta del av kommunernas och Glasrikets olika utmaningar. Modellen med gemensamma dialogmöten mellan lokal, regional och nationell nivå på plats i varje kommun har visat sig vara framgångsrik. Med dialogen som verktyg har vi kunnat identifiera behov och tänkbara stödmöjligheter. Det är vår bedömning att Tillväxtverkets synlighet vid olika möten på den lokala och regionala arenan har varit ett både nödvändigt och uppskattat inslag i genomförandet av uppdraget – även om det i viss mån varit tids- och resurskrävande för myndigheten. Tillväxtverket har också återkopplat det positiva i dessa dialogmöten som ett ”lite nytt sätt” för myndigheten att vara mer synlig på den regionala arenan. Detta ligger också helt i linje med myndighetens nya inriktning efter en den 1 juli 2014 genomförd omorganisation då bl.a. de regionala frågorna kommit att prioriteras.

Glasrikesmiljonen

Den ekonomiskt största satsningen från Tillväxtverket handlar om den s.k. Glasrikesmiljonen. Stödet har tillkommit i syfte att underlätta omställningen i Glasriket och skapa bättre förutsättningar för tillväxt i näringslivet och regionen.

Glasrikesmiljonen är ett offentligt finansierat stöd och omfattar totalt 12 mnkr, varav 6 mnkr kommer från staten (Tillväxtverket) och 3 mnkr vardera från Regionförbundet i Kalmar län och Länsstyrelsen i Kronoberg. Projektet handlar om att under tre år (2014-2016) genomföra strategiska investeringar för ökad tillväxt genom finansiellt stöd som ska bidra till ökad förnyelse och konkurrenskraft i näringslivet i de fyra glasrikekommunerna, Emmaboda, Lessebo, Nybro och Uppvidinge. Stödet ska betraktas som ett skraddarsytt och beprövat företagsstöd för omställning. Ett viktigt incitament för detta företagsstöd har också varit en bred samverkan över kommun- och länsgränser. Cirka tolv företag har möjlighet att tilldelas stöd från

Glasrikesmiljonen. Bidrag från Glasrikesmiljonen ska uppgå till 1 mkr och ska stötta högst 25 % av investeringen – vilket innebär att företagets investering måste omfatta minst 4-5 mnkr.

Glasrikesmiljonen administreras från Regionförbundet i Kalmar län. Beslut om företagsstöd tas av en beslutsgrupp med representanter från Länsstyrelsen i Kronobergs län och Regionförbundet i Kalmar län. Ett kriterium för stödet har också varit att de företag som beviljats stöd ska bidra till varaktig sysselsättning, regionens samlade attraktionskraft och ökad tillväxt samt att satsningen ska bidra till att göra regionen mer konkurrenskraftig både på en nationell och internationell marknad. En annan viktig aspekt är hur investeringen positivt påverkar andra företag i Glasriket, t.ex. underleverantörer.

I december 2014 har 7 mnkr av stödet fördelats till sju företag i tre av fyra Glasrikekommuner nämligen Nybro, Emmaboda och Uppvidinge. Ännu har inget företag i Lessebo kommun fått del av stödet. Följande företag har t.o.m. den 31 dec 2014 beviljats medel ur Glasrikesmiljonen till ett sammanlagt belopp om 7 mnkr;

- Royal Design, Orrefors, Nybro kommun
- Allt i Plåt, Åseda, Uppvidinge kommun
- AMB Industri, Broakulla, Emmaboda kommun
- Örsjö Belysning, Örsjö, Nybro kommun
- Börjes Logistik & Spedition, Nybro, Nybro kommun
- Ädelträ AB, Norrhult, Uppvidinge kommun
- Lintex, Nybro, Nybro kommun

Det är ännu för tidigt att kunna utvärdera effekterna av detta strategiska stöd för stärkt näringslivsutveckling i regionen men vi bedömer att Glasrikesmiljonen kommer att kunna medverka till en positiv utveckling och tillväxt i Glasriket. Det sammanlagda värdet på de planerade investeringarna uppgår totalt till cirka 70 mnkr fördelat på investeringar främst i byggnader, maskiner och inventarier men även till produktutveckling och marknadsföring för att komma ut på nya exportmarknader. Noterbart är att branschvariationen är stor på de företag som erhållit stödet, allt från postorder och logistikcentral till designprodukter med inslag av glas, inte att förglömma inredningsprodukter för kommunikativa miljöer, avancerad medicinteknisk utrustning, specialtillverkade lövträlister samt hyttillverkning. Samtliga bolags investeringar kommer att påverka lokala underleverantörer positivt och detta skapar på så sätt inte bara tillväxt i de företagen som erhållit stödet utan det finns klara positiva mereffekter för hela Glasriket. En annan kunskap vi fått är också betydelsen av Glasriket som en arbetsmarknadsregion, dvs. de anställda kommer inte bara från det orten där verksamheten bedrivs utan även från grannkommunerna i Glasriket, i många fall 20- 30 % av de anställda. Så även om investeringen görs på en ort så ger det effekter även för andra orter.

Ytterligare beslutsmöten är planerade i mars och juni 2015. Intresset för Glasrikesmiljonen är stort och inflödet av ansökningar är god. En sannolik bedömning är att den sista glasrikesmiljonen kommer att beviljas vid junimötet.

Flera projekt har fått stöd från Tillväxtverket

Tillväxtverket har beviljat stöd till flera mindre projekt i glasrikeuppdraget. Dessa projektmedel kommer främst från myndighetens Program för kulturella och kreativa näringar (KKN). Dessa insatser och stöd har varit ett viktigt komplement för att utveckla och stötta det offentliga främjandesystemet för entreprenörskap och småskalig affärsutveckling i Glasriket - såväl inom turism och besöksnäring som inom kulturella och kreativa näringar. Flera av dessa projektsatsningar ska ses som ett konkret resultat av de fyra dialogmöten som ägde rum med kommunerna under våren 2013.

Tillväxtverket har beviljat nationell medfinansiering till fem projekt till en sammanlagd summa om cirka 550 tkr. I samtliga fall har det från Tillväxtverkets sida ställts krav på lokal och/eller regional medfinansiering. Dessa projekt beskrivs mer utförligt till innehåll och resultat under respektive fokusområde. De fem projekt som fått stöd är följande;

- Design Action 2013 – projektägare Sveriges Designers (100 tkr)
- Glasriket på export – projektägare AB Glasriket (50 tkr)
- Designregion Småland – projektägare ALMI Kronoberg (200 tkr)
- New Glass – projektägare Emmaboda kommun/The Glass Factory (100 tkr)
- Förstudie Glasrikets arkiv och samlingar – projektägare Länsstyrelsen i Kronobergs län
Muntligt löfte om medfinansiering i storleksordningen 100 tkr).

Tillväxtverket har också - efter en särskild uppvaktning hos myndighetens generaldirektör från länsledningen i Östergötland - medverkat till att Finspångs kommun med Reijmyre glasbruk under hösten 2013 beretts tillfälle att få ta del av arbetet med glasrikeuppdraget. Flera värdefulla kontakter har - genom besök av ledande politiker och tjänstemän - etablerats mellan Finspångs kommun och främst Emmaboda och Lessebo kommuner. Kontakterna har bidragit till att nätverk etablerats som blivit en bra inspirationskälla för ett löpande kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan kommuner som ännu har en levande glasindustri kvar. Reijmyre, Kosta och Målerås glasbruk har idag flest antal anställda i glastillverkningen bland samtliga glasbruk/hyttor i landet.

Under början av hösten 2014 har Tillväxtverket även kontaktats av Västra Götalandsregionen (VGR) och Glasets Hus i Limmared, Tranemo kommun. Det finns önskemål från kommunen och VGR att Glasets Hus i Limmared ska få delta i det fortsatta samarbetet kring ett nytt glasrikeuppdrag på samma sätt som Finspångs kommun och Reijmyre glasbruk. Frågan ligger nu hos Glasrikets styrgrupp. Vi kan se framtida winwin-effekter genom ett erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan glasriketkommunerna samt Finspångs och Tranemo kommuner.

Vid sidan av det generella stödet i arbetet med uppdraget kan vi konstatera att Tillväxtverkets ekonomiska bidrag för olika utvecklingsinsatser inom ramen för genomförandet av glasrikeuppdraget hitintills uppgår till cirka 7,55 mnkr – trots att inga öronmärkta eller särskilda medel funnits inom myndigheten för ändamålet. Därtill kommer också den privata (främst Glasrikesmiljonen), samt lokala och regionala medfinansieringen i dessa projekt och insatser.

VISITSWEDEN

VisitSweden har som nationell organisation ansvar för att marknadsföra varumärket Sverige och svenska destinationer och upplevelser internationellt. Genom beslutet från Regeringen har VisitSweden beretts tillfälle att delta i glasrikeuppdraget. VisitSweden har deltagit på plats i regionen vid ett par upptaktsmöten i samband med starten av uppdraget våren 2013 samt vid ett workshopsmöte i Kosta våren 2014 kring design som drivkraft för destinationsutveckling. VisitSwedens representant har varit Ulrika Hallesius.

Utöver deltagande i ovanstående möten har VisitSwedens stöd främst handlat om samarbete med AB Glasriket och stöd till projektet ”*Design i Glasriket på export*” som ägde rum på svenska ambassaden i Köpenhamn under november 2013.

ÖVRIGA STÖD OCH INSATSER FRÅN NATIONELL NIVÅ

Förutom de nationella aktörer som särskilt pekats ut av Regeringen att stötta uppdraget har även Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU) och Naturvårdsverket deltagit i genomförandet av uppdraget. Detta efter särskild förfrågan från länsstyrelserna till SGU.

Sveriges Geologiska Undersökningar - SGU

SGU har koordinerat och projektlett det stora arbetet med sanering av tidigare glasdeponier vid bruken. Det är vår bedömning att SGU på ett bra sätt drivit frågan och har försökt finna olika lösningar på den omfattande problematiken samt den komplexa ägarskaps- och ansvarsfrågan kopplat till glasbrukens många deponier och omfattande miljöskuld. Glasrikeuppdragets styrgrupp ser saneringsfrågan som högt prioriterad då saneringsproblematiken är en hämsko för utvecklingen av f.d. glasbruksområden och glasbruksorter. (SGU:s arbete och resultat beskrivs närmare under fokusområdet Miljö och energi – se vidare detta avsnitt).

VINNOVA

Under arbetet med glasrikeuppdraget har Vinnova beviljat stöd till projektet *Smart Housing Småland* med 22 mnkr från myndighetens stora Vinnväxstsatsning. Projektet pågår i ett första skede under tiden 2013-2016. Glasrikeuppdraget har medfinansierat framtagandet av ansökan. De olika insatserna i *Smart Housing Småland* berör utvecklingen av Glasriket på flera olika plan som t.ex. i arbetet med att utveckla innovationsmiljöer inom trä och glas som är regionens verkliga profilområden och industribranscher.

Det är med stor framtidstro - och inte utan viss stolthet - som vi konstaterar att vi blev vinnare i denna nationella Vinnväxtutlysningen. Detta bidrar till att ytterligare sätta Småland och allt vad Småland innehåller i fråga om offensivt näringsliv, forskning och innovationer, attraktiva boendemiljöer m.m. på den nationella och internationella kartan. Denna plattform och drivkraft har vi varit med och skapat för att fortsatt kunna utveckla regionens profilområden - glas och trä - samt därmed även Glasriket. Det är SP Trä och Glafo som tillsammans koordinerar arbetet med *Smart Housing Småland*.

Vinnova är också med och medfinansierar saneringsprojekt *Glasdeponier - från usch till resurs* som drivs av Glafo och som under senhösten 2014 fått stöd från myndigheten med 4,2 mnkr.

Stiftelsen svensk industridesign – SVID

SVID har haft i uppdrag från glasrikeuppdraget att ta fram ett kunskapsunderlag om förutsättningarna för att utveckla Glasriket genom design. Under 2013 har SVID förlagt sommardesignkontoret till de fyra glasriekommunerna och tillsammans med glasrikeuppdraget finansierat projektet.

SVID:s arbete presenteras i rapporten *Design för nya lösningar i Glasriket*. Genom en designdriven behovsinventering har SVID fångat upp hur boende och besökare ser på Glasriket i dag och i framtiden och en mängd av historier har kunnat berättas. Rapporten belyser även hur designmetodiken kan användas som verktyg för utveckling och betydelsen av en digital strategi för att kunna möta behoven. SVID har på eget initiativ bl.a. genomfört insatser i Emmaboda och Nybro kommuner samt en workshop i samarbete med AB Glasriket.

Sommardesignkontoret handlar om att studenter från olika design- och arkitektutbildningar i Sverige - under några sommarmånader och under handledning - arbetar med skarpa case i några av landets kommuner där design och designprocesser är drivkrafter för utveckling. Designprocessen utgår från ett brukarperspektiv med användaren i centrum varför också kommunernas boende och besökare kommer i fokus för de studier som görs. Utvecklingsinsatserna har främst handlat om destinationsutveckling för attraktivare platser och samhällen - inte minst att bo, leva, arbeta eller besöka. Det är styrgruppens bedömning att SVID:s arbete och insatser varit lyckade och bidragit till att bra utvecklingsprocesser satts i gång i de fyra glasriekommunerna. I Emmaboda bistod kommunen med både lokaler och lokal projektledare vid genomförandet av Sommardesignkontoret.

Det är styrgruppens bedömning att Sommardesignkontoret 2013 har varit mycket lyckat. SVID och studenterna har varit synliga i samhällen och tätorter, intervjuat både boende och besökare, ställt samman synpunkter och inspel, analyserat och lagt fram ett antal förslag för skapandet av designdrivna innovationer och attraktivare miljöer. Allt detta presenteras i rapporten *Destination Glasriket – Sommardesignkontoret 2013*. En del av förslagen upplevs kanske av några som lite visionära – men vi kan konstatera att studenternas arbete, med dialog- och designprocesser har

bidragit till att synliggöra också det pågående arbetet med glasrikeuppdraget. Ett medborgarperspektiv har blivit synligt. Genom SVID:s arbete och sommardesignkontoret har uppdraget fått en bredare förankring i kommunerna än hos bara tjänstemän och politiker.

Linnéuniversitetet

Linnéuniversitetet (LNU) har på flera olika sätt varit delaktiga i genomförandet av uppdraget och i utvecklingen av Glasriket. LNU har varit aktivt i flera projekt och arbetsgrupper där universitetet bidragit med sin kompetens och arbetad tid, särskilt i arbetet med Kompetenscentrum Pukeberg, projektet Glasrikets arkiv och samlingar samt i arbetet med ansökan till Vinnova för innovationsmiljön *Smart Housing Småland*. LNU ingår även processledningen och styrgruppen för *Smart Housing Småland*. Universitetets roll som anordnare av utbildningar i design och glasdesign är av direkt betydelse. Forskning och utbildning kring turism, kultur och regional utveckling, entreprenörskap och landsbygdsutveckling, kulturmiljövård och kulturarv är områden med stor framtidspotential.

VALDA FOKUSOMRÅDEN

Nedan presenteras de sex utvalda fokusområdena för glasrikeuppdragets genomförande. Områdena är utvalda i den första delrapporteringen hösten 2012 och kopplar till prioriteringarna i OECD:s rapport *Territorial review* från 2011 för Småland och Blekinge. Vi har valt att komplettera med ytterligare två fokusområden som styrgruppen finner prioriterade i ett fortsatt uppdrag kring glasriket. Dessa är *Behov av utvecklad infrastruktur (fysisk och digital)* samt *Behov av integration och sociala innovationer*.

De tidigare valda fokusområdena har vuxit fram genom en bred dialogprocess och förankring hos ledande politiker och tjänstemän i Glasriket och presenterades första gången i delrapport 1 den 31 aug. 2012.

FOKUSOMRÅDE 1 – LOKAL OCH REGIONAL LEDNING

Genom styrgruppens breda sammansättning och genom en politisk medverkan har styrgruppen med sina regelbundna möten - och möten även med andra aktörer – kunnat skapa en bra plattform för samverkan, tillit, utveckling och förståelse för Glasrikets förutsättningar. En tydlig framgångsfaktor för styrgruppens arbete har varit ett starkt regionalt ledarskap. Hade detta inte funnits som en samlande drivkraft för uppdragets genomförande hade vi inte kommit dit vi har idag med utvecklingen av Glasriket. De båda landshövdingarnas engagemang och framdrift av uppdraget har varit mycket uppskattat och det har bidragit till att det nu finns strukturer och etablerade nätverk för samverkan och utveckling på flera olika plan samt att vi därigenom undviker dubbelarbete. En av de viktigaste framgångsfaktorerna är att det nu finns ett regionalt ledarskap dvs. en aktör som agerar samverkande mellan regionens alla intressenter.

Med ett förlängt uppdrag från Regeringen kan vi utveckla detta ledarskap ytterligare. Styrgruppen konstaterar att sammansättningen av personer är viktig och det påverkar också hur människor uppfattar utvecklingsarbetet kring Glasriket. I en ny styrgrupp bör såväl glasbranschen, övrigt näringsliv och Linnéuniversitetet vara representerade.

Styrgruppen har tagit fram följande vision för Glasriket. Visionen är vägledande för arbetet med glasrikeuppdraget.

”År 2020 är vi en attraktiv region som präglas av hög tolerans, öppenhet, nyfikenhet och mystik. Vi är ledande inom industriell produktion baserad på transparent intelligens, glas och design”

Glasrikeuppdragets styrgrupp har tillsammans bidragit till en budget om 3,2 mnkr som man haft till sitt förfogande för utveckling av Glasriket. Medlen kommer gemensamt från de båda länsstyrelserna och regionförbunden och en liten del från de fyra kommunerna. En del av medlen har satsats på att utveckla Glasriket redan inför sommarsäsongen 2013 i syfte att göra Glasriket synligt och visa att Glasriket lever. Detta som ett svar på all den negativa press som var riktad mot Glasriket under 2012 på grund av varsel och konkurser i regionen. Resterande medel har använts till medfinansiering i olika utvecklingsprojekt och förstudier som styrgruppen funnit prioriterade för utvecklingen av Glasriket.

Bland de projekt som styrgruppen prioriterat kan nämnas; En utredning för att skilja ansvaret för nya entreprenörer vid f.d. glasbruk, marknadsföring av Glasriket och dess design vid ambassad-event i Köpenhamn, stöd inför framtagandet av en första ansökan till projektet Smart Housing Småland som sedan vann Vinnväxtansökan, en förstudie om sanerade massor dvs. hur det miljöfarliga avfallet ska kunna komma till nytta, medfinansiering av projektet *Glasdeponier – från usch till resurs* som fått medel från Vinnova för att återvinna glas från förorenade massor, tillsammans med Tillväxtverket medfinansierat en förstudie om *Glasrikets arkiv och samlingar*, tillsammans med Tillväxtverket medfinansierat projektet *New Glass* som jobbar med matchmaking mellan konstnärer och marknad samt utvecklar nya produkter, finansierat en förstudie för organisering av regional utveckling i Glasriket, tillsammans med ALMI Kronoberg startat ett affärsutvecklingsprojekt *Kurbits* inom kulturella och kreativa näringar samt att vi också tillsammans med olika aktörer har genomfört flera arbetsmöten och workshopar i syfte att utveckla Glasriket inför framtiden. Styrgruppen har även finansierat en förstudie kring ett eventuellt framtida formcentrum för design i Glasriket - *Formcentrum Småland*.

Styrgruppen har under våren 2014 också gett PWC i uppdrag att ta fram en förstudie kring framtida förslag till organisering av utveckling inklusive destinationsutveckling i Glasriket. Rapporten kom i oktober och presenterades på styrgruppsmötet den 15 december 2014. Rapporten *Glasrikets utveckling – en organisering utifrån en helhetssyn* – beskriver hur samverkan kring Glasrikeregionens frågor och utveckling kan se ut i framtiden. Konsulten har studerat vilka frågor

som det idag finns en samverkan kring, vilka parter som samverkar, hur samverkan ser ut, vilka aktörer som är med och finansierar samt vad vi kan lära av andra. PWC har arbetat med en enkätundersökning som metod och telefonintervjuat ett antal nyckelpersoner.

Av resultatet framgår att vi måste stärka processerna och samverkanskulturen. Det behöver skapas ett mer handlingskraftigt förhållningssätt mot gemensamma mål för att bättre kunna arbeta med utvecklingen av Glasriket. De goda intentionerna i allt som startas måste också fullföljas och bli verklighet. Det handlar om både framförhållning, planering och förmåga att verkställa. Som en lösning på detta föreslår konsultrapporten skapandet av *Arena Glasriket* som lämpligt forum där en del kan handla om strategiskt utvecklingsarbete och en annan del om operativ samverkan och genomförande. Styrgruppen jämför konsultrapportens resultat med vår nuvarande organisation med en styrgrupp och en beredningsgrupp. Det är styrgruppens ambition att beredningsgruppen i det fortsatta uppdraget måste bli mer genomförande- och resultat-inriktad. Som grund för det framtida utvecklingsarbetet ser styrgruppen de gemensamt utvalda åtta fokusområdena.

Vilka medel som tilldelats olika projekt från glasrikeuppdragets styrgrupp framgår av bilaga 1.

Styrgruppens förslag inför fortsatt arbete med lokal och regional ledning är;

- att ett fortsatt starkt ledarskap med ett samordnande mandat är A och O för att lyckas med att utveckla Glasriket. De nätverk och den samordning som skapats under de dryga 2,5 år som glasrikeuppdraget pågått måste fortsätta i syfte att samlat stärka regionens attraktionskraft och en långsiktigt hållbar utveckling av Glasriket,
- att styrgruppens vision behöver diskuteras och kanske ”vässas” då denna blir styrande för allt framtida strategiskt utvecklingsarbete i Glasriket,
- att styr- respektive beredningsgruppens sammansättning av personer ska ses över,
- att samverkan med näringslivet i Glasriket ska stärkas och utvecklas genom redan befintliga arenor som finns i de fyra glasriketkommunerna,
- att de nationella myndigheterna som utpekats av Regeringen som direkt ”stöttande” i det fortsatta glasrikeuppdraget ska adjungeras till den nya styrgruppen. Dessa är Tillväxtverket, Tillväxtanalys och Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). Det bör även övervägas om de myndigheter/organisationer som beretts möjlighet att delta i det fortsatta uppdraget ska bjudas in. Dessa är Vinnova, Naturvårdsverket och VisitSweden,
- att det månatliga nyhetsbrevet om glasrikeuppdraget med drygt 300 abonnenter ska fortsätta då det är en uppskattad och bra samlad informationskälla om utvecklingen som pågår i glasrikes-regionen samt,

- att det i det fortsatta glasrikeuppdraget bör övervägas om inte kommunerna ska ta ansvar för framdriften av var sitt strategiskt fokusområde – även om den regionala koordineringen fortsatt ska ske via det nya glasrikeuppdragets styrgrupp. Med stor sannolikhet skulle det bidra till ett ökat kommunalt engagemang bland politiker och tjänstemän. Det skulle också bidra till att successivt föra över framdriften av den fortsatta utvecklingen av Glasriket till den lokala nivån fr.o.m. 2018.

FOKUSOMRÅDE 2 – MILJÖ OCH ENERGI

Förorenad miljö och hög energiförbrukning skapar utmaningar för Glasriket. Det är svårt med nyetableringar av verksamheter på f.d. glasbruksområden. Glasbrukens attraktivitet som besöks- mål hotas också av detta problem och det försvårar för att kunna utveckla glasbruksmiljöerna som besöksmål. Länsstyrelserna i Kronoberg och Kalmar har upprättat listor - de s.k. ”30-listorna” - över respektive läns mest förorenade områden. Tyvärr domineras dessa listor av glasbruksmiljöer. I Kronobergs län redovisas hela 18 glasbruksmiljöer och i Kalmar län är 13 miljöer upptagna på listan. Huvuddelen av miljöerna är s.k. riskklass 1-områden dvs. att det är direkt miljöfarligt att förlägga verksamheter till dessa områden.

Det finns således en stor utmaning i arbetet med ett fortsatt glasrikeuppdrag att ge detta saneringsarbete högsta prioritet då glasbruksmiljöerna är attraktiva områden för etablering av andra verksamheter. Brukens miljöskuld sätter käppar i hjulen för ett sådant utvecklingsarbete.

Vid glasbruken finns stora deponier av glas och restprodukter som genom decennier - i några fall sedan århundranden tillbaka - förorenat både mark och vatten med ämnen/tungmetaller som bly, kadmium och arsenik. Detta har omöjliggjort senare investeringar vid bruken – både vad gäller nyetableringar av traditionell industriverksamhet och för etablering av nya verksamheter. De nedlagda glasbruksområdena är ofta attraktiva områden för nyetableringar av olika industriverksamheter både sett utifrån den infrastruktur (byggnader och anläggningar) som finns och bra geografiska lägen. Även utvecklingen av glasbruken som besöksmål har tyvärr påverkats negativt av den omfattande miljöskulden.

Genomförda insatser

De båda länsstyrelserna har skickat en skrivelse till Regeringskansliet angående behovet av ekonomiska medel för sanering av glasdeponier i Glasriket. Dåvarande miljöministern Lena Ek har hänvisat vidare till Naturvårdsverket. De medel som kan stå till buds är Naturvårdsverkets befintliga medel för efterbearbetning av restavfall för områden som lämnats/övergivits före 1969 och där ansvar för sanering skäligen saknas. Länsstyrelsen i Kronobergs och Kalmar län har under hösten 2014 koordinerat sig och skickat in en begäran om sanering av glasdeponier. Naturvårdsverket har ännu (dec. 2014) inte fattat något beslut i frågan. Beslut är att vänta först under nästkommande år. Det har gjorts en preliminär bedömning att ca 10 glasbruk varav åtta i Kronobergs län och två i Kalmar län saknar ansvar och skulle kunna gå att sanera med stöd av

statliga bidrag. För närvarande pågår ansvarsutredningar kring glasbrukens miljöskulder varför denna siffra kan komma att ändras.

Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU) har sedan några år tillbaka möjlighet att agera huvudman för saneringsprojekt om en eller flera kommuner gemensamt begär detta. De båda länsstyrelserna och de fyra glasriktkommunerna har därför i en gemensam skrivelse 2013 bett SGU ta hand om huvudmannaskapet för saneringen i syfte att utreda, samordna, effektivisera s.k. efterbehandlingsinsatser vid de glasbruk som inventerats och där miljöfarliga deponier finns. Under försommaren 2014 har det tecknats en avsiktsförklaring mellan SGU, glasriktkommunerna, de båda länsstyrelserna och de båda regionförbunden kring behovet av ett omfattande saneringsarbete. SGU har påbörjat processen kring behovet av saneringsinsatser och projektet beräknas att pågå några tiotal år framåt i tiden. Enligt SGU är ”tålamod en dygd” i arbetet med förorenade områden och bidragsmedel till dessa.

Genom SGU:s engagemang i frågan har ett första steg mot en samlad hantering av behovet av sanering kunnat tas. SGU har bl.a. initierat saneringsåtgärder vid två glasbruk nämligen Björkå i Kronobergs län och Gadderås i Kalmar län. Dessa båda områden ska ses lite som piloter för saneringsinsatser i Glasriket. Lärande från dessa båda projekt kommer bli betydelsefullt för SGU:s fortsatta arbete med saneringen. Medel till dessa båda piloter kommer från Naturvårdsverket via länsstyrelsernas ansökningar.

SGU håller också på med en förstudie för att tillsammans med de fyra glasriktkommunerna ta fram underlag om hur avfallsmängderna som kommer att uppstå vid framtida saneringar kan tas om hand. Styrgruppen finner frågan högt prioriterad och finansierar denna förstudie.

Glasrikeuppdragets styrgrupp fungerar som ledning också för det stora övergripande saneringsprojektet *Sanering av glasbruk – ett samverkansprojekt i glasriktkommunerna* vilket visar på den betydelse saneringen tillmätts av samtliga offentliga aktörer i Glasriket.

Tidigare har de båda länsstyrelserna under åren 2006-2007 inventerat förorenad mark vid glasbruken och då kartlades föroreningar vid 22 glasbruk. Senare har det visat sig att dessa är många fler – närmare 50 glasbruk. Samtliga glasbruks deponier – Boda glasbruk undantaget – bedöms vara i riskklass 1 enligt Naturvårdsverkets metod Mifo fas 2. Det har gjorts en grov uppskattning av kostnaderna för saneringen av den förorenade marken och dessa kostnader uppgår för de ca 50 glasbruken till en kostnad om ca 890 mnkr. Det är detta arbete som nu ligger till grund för SGU:s saneringsinsatser. Det som komplicerar saneringsfrågan ytterligare är ansvarsfrågan då flertalet av glasbruken är nedlagda. Bruken har sedan i olika omgångar sålts till andra ägare varför ansvarsfrågan för saneringen är komplicerad och måste utredas av tillsynsmyndigheterna från fall till fall.

Styrgruppen har i delrapport III också understrukt behovet av att de massor som saneras ska tas om hand på ett så effektivt och resurssnålt sätt som möjligt. Därför har styrgruppen uppmuntrat och inlett en dialog med Glasforskningsinstitutet (Glafo) för att driva denna fråga vidare då det idag inte finns någon bra metod att sanera krossat glas från bly och andra tungmetaller.

Glafo har under våren 2014 ansökt om medel hos Verket för innovationssystem (VINNOVA) för att i forskningsprojektet *Glasdeponier - från usch till resurs* utveckla innovativa miljölösningar. I oktober 2014 beviljades Glafo drygt 4,2 mkr i medel från VINNOVA för att under perioden hösten 2014 till 30 juni 2018 se hur ett miljöproblem kan bli till en framtida resurs genom att utvinna bly från gammalt kristallglas. I forskningsprojektet kommer ny teknik användas för att studera hur deponerat kristallglas kan återanvändas som glasråvara till nya glasprodukter efter det att tungmetaller som bly, arsenik och antimon avskilts. Metallerna i sin tur blir råvaror som kan säljas. I motiveringen till beslutet lyfter VINNOVA fram ett samhällsperspektiv med nya och smarta sätt att rena glasmassor kan minska saneringskostnaderna kraftigt inte bara för deponier i Glasriket utan även för andra områden i landet med liknande miljöproblem. Glasrikeuppdraget medfinansierar projektet med 100 tkr.

Länsstyrelsen i Kalmar län har med stöd av en advokatbyrå under 2013 utrett frågan kring fastighetsbildning i relation till ansvarsfrågan för sanering. Målsättningen var att ta fram ett underlag som underlättar för verksamhetsutövare att ta över respektive starta en verksamhet i Glasriket genom fastighetsbildningsåtgärder avseende ansvaret att sanera förorenad mark. Av utredningen framgår att det i vissa fall är möjligt att med hjälp av fastighetsbildningslagen lösa en del av problemen.

En annan utmaning inom miljöområdet handlar om glasbrukens höga energiförbrukning med stora omkostnader för bruken som följd. Det finns ett stort behov av nyinvesteringar i energibesparande åtgärder för att förbättra lönsamheten. Genom dålig lönsamhet i glasbranschen har inte bruken kunnat investera i nya tekniska lösningar för energibesparande åtgärder i den takt som varit önskvärd. Nya metoder för energieffektiva lösningar behöver utvecklas. Ett sådant utvecklingsarbete skulle kunna gagna både befintliga och eventuellt nya bruk/hyttor. Utvecklingsarbetet bör särskilt inriktas på återanvändning i syfte att skapa långsiktigt hållbara energitekniska lösningar. Styrgruppen ser samverkan med universitet och högskolor som nischat sig mot hållbara miljötekniska lösningar som särskilt intressant för Glasriket att utveckla.

Som ett första steg mot energibesparande åtgärder vid bruken har det tagits fram en pm inför en förstudie om energikartläggning och besparingar. Diskussioner har skett i samarbete med Energi-kontor Sydost och underlaget har lämnats till Glasbruksföreningen.

Inom ramen för vårt arbete har i nuläget inte frågan om nya miljötekniska lösningar för energibesparande åtgärder varit den mest prioriterade. Frågan har heller inte lyfts särskilt aktivt från glasbranschen och därför har frågan just nu blivit ”vilande”.

Styrgruppens förslag till fortsatt arbete med Miljö och Energi är;

- att saneringsfrågan har högsta prioritet i det fortsatta glasrikeuppdraget och att den inventering/plan för saneringen som nu tagits fram ska följas,
- att nationella medel ska sökas hos Naturvårdsverket till dess att de 50 glasbruk som bedömts möjliga att sanera mer eller mindre med stöd av nationella medel är genomförd,
- att Naturvårdsverket på ett aktivt sätt ska involveras i arbetet med det fortsatta glasrikeuppdraget. Naturvårdsverket bör utse en koordinerande person för att hålla samman verkets insatser i det fortsatta uppdraget,
- att Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU) ska fortsätta att utveckla huvudmannaskapet för saneringsfrågan tillsammans med de fyra Glasriktkommunerna för att effektivisera och påskynda saneringen av glasdeponier. Glasrikeuppdragets styrgrupp ska fortsatt fungera som ledning och den avsiktsförklaring som tagits fram ligga till grund för fortsatt arbete,
- att det fortsatta glasrikeuppdraget bör undersöka möjligheterna för samarbete med universitet och högskolor som bedriver forskning för nya och innovativa miljötekniska lösningar inom områden som sanering och energibesparande åtgärder vid glasbruken. Även samarbete med näringslivet i regionen som har utvecklat högteknologiska lösningar inom miljöområdet ska eftersträvas. Det bör även ske ett utökat samarbete med Glasbruksföreningen kring miljöfrågorna.

FOKUSOMRÅDE 3 - KULTURARV GLASRIKET (MATERIELLT OCH IMMATERIELLT)

Glasriket har ett rikt och varierat kulturarv som kan kopplas både till den tidigare järnframställningen (järnbruk) på platsen liksom talrika lämningar från glasframställningen alltsedan 1700-talets första hälft då de första glasbruken grundades. Kronobergs och Kalmar län är de glasbrukstättaste länen i landet. Det har funnits över 100 glasbruk här och en stark industritradition präglar fortfarande glasbruksorterna i de båda länen. Endast ett tiotal av det dryga hundratalet glasbruk och hyttor är fortfarande i drift.

Kulturarv Glasriket omfattar brukens byggnader, anläggningar med hyttor, ugnar, brukskontor, bruksgator, olika kategorier av personalbostäder m.m. och andra samhällsuttryck (Folkets hus byggnader, loger, ordnar, kapell etc.) som kan knytas till industrisamhällets framväxt och folk rörelsen. Kanske är alla dessa funktioner särskilt väl koncentrerade och bevarade just i Glasriket i jämförelse med andra områden i vårt land. Detta som ett uttryck för ett patriarkaliskt samhällssystem som länge levde kvar i Glasriket. Allt detta bidrar till att det i Glasriket finns en koncentration av värdefulla kulturmiljöer med särskild tyngdpunkt på 1900-talets historia som nu är väl värda att bevara, säkerställa och utveckla inför framtiden.

Vid sidan av de fysiska och materiella uttrycken har Glasriket också ett immateriellt kulturarv (traditioner, seder, bruk etc.) som är värt att uppmärksamma. Till det immateriella kulturarvet räknas även Glasrikets arkiv och samlingar. Traditioner, seder, bruk, arkiv och samlingar etc. är viktiga komponenter i berättelsen om och levandegörandet av vår svenska glastradition, glashantverk och glasdesign. Allt detta stärker sammantaget Glasrikets värde som ett attraktivt och konkurrenskraftigt besöksmål. Rätt förvaltat och marknadsfört har det levande kulturarvet Glasriket alla förutsättningar att stärka regionens turism och besöksnäring liksom att det kan bidra till attraktiva boendemiljöer och ett gynnsamt näringslivsklimat. Kulturarv Glasriket är även av betydelse för utvecklingen av småskaligt entreprenörskap och affärsutveckling inom kulturella och kreativa näringar.

I arbetet med Glasrikets kulturarv har flera satsningar gjorts – en del är redan genomförda och andra bara påbörjade. Tilläggas kan att flera av insatserna kring glasbrukens kulturarv var påbörjade redan före tillkomsten av glasrikeuppdraget genom ett strategiskt och framsynt arbete hos länsstyrelserna.

Länsantikvarien Heidi Vassi har ingått i beredningsgruppen till glasrikeuppdragets styrgrupp och har varit ansvarig för koordineringen för den del av arbetet som handlar om Glasrikets materiella kulturarv (dvs. byggnader och anläggningar) medan de immateriella värdena - främst kring arkiv och samlingar - har koordinerats av andra aktörer. Vidare deltar Heidi Vassi i SGU:s arbetsgrupper för saneringen för att bevaka och utveckla kulturmiljöfrågorna.

Nationella medel från Riksantikvarieämbetet (RAÄ)

Som stöd till genomförandet av glasrikeuppdraget beslutade RAÄ under våren 2013 om totalt 1,8 mnkr i en regional satsning fördelat på perioden 2013-2015. Stödet ska användas för att bevara och utveckla kulturmiljöerna i Glasriket (vård- och underhållsinsatser för byggnader och anläggningar vid glasbruken samt visst utvecklingsarbete) i Kronobergs och Kalmar län.

Fem utvalda glasbruksmiljöer

Kalmar läns museum tillsammans med Kulturparken Småland har inom ramen för RAÄ:s regionala bidragsgivning inventerat och kartlagt glasbrukens industriella kulturarv – främst kopplat till glasbrukens kulturmiljöer. Arbetet har under våren 2013 presenterats i en rapport/vård- och åtgärdsstrategi *Glasriket är här! Om kulturmiljöns betydelse för att uppleva och uppliva Glasriket* i vilken fem prioriterade miljöer valts ut. Miljöerna har valts ut mot bakgrund av ett högt kulturhistoriskt bevarandevärde i kombination med en framtida utvecklingspotential som besöksmål. I rapporten nämns också att särskilt fokus för olika insatser ska riktas mot bruken i Orrefors och Kosta. De utvalda glasbruksmiljöerna är:

- Rosdala glasbruk, Uppvidinge kommun
- Kosta glasbruk, Lessebo kommun
- Alsterbro glasbruk, Nybro kommun
- Orrefors glasbruk, Nybro kommun
- Åfors glasbruk, Emmaboda kommun

Rapporten/strategin föreslår bl.a. att skadeinventeringar samt vård- och underhållsplaner ska tas fram för de fem prioriterade miljöerna. Därefter ska konkreta vårdinsatser genomföras. I syfte att utveckla och stärka områdena som besöksmål ska kommunikationskampanjer genomföras, historiskt material om bruken tas fram och göras digitalt tillgängligt. Därefter ska det genomföras guideutbildningar samt tas fram ett skyltprogram för glasbruksmiljöerna.

Utöver ovanstående öronmärkta medel arbetar de båda länsstyrelsernas kulturmiljöfunktioner med att löpande informera om och bevilja stöd till olika vård- och underhållsinsatser bland Glasrikets kulturmiljöer i sitt ordinarie arbete.

Glasrikets styrgrupp ser välbevarade och tillgängliggjorda glasbruksmiljöer (både fysiskt och digitalt) som en mycket viktig förutsättning för att kunna utveckla dessa miljöer som attraktiva och framtida hållbara besöksmål i Glasriket. Genom glasrikeuppdraget har ett första gemensamt steg till samverkan kring dessa miljöer och frågor mellan de båda länen kunnat genomföras.

Glasriket som ett framtida riksintresse för kulturmiljövården

Under 2014 har länsstyrelserna påbörjat en *förstudie* om Glasriket som ett eventuellt framtida riksintresse för kulturmiljövården. Genom att hantera Glasriket som ett riksintresse skulle det bli enklare för alla aktörer som arbetar med Glasriket att förstå vilka värden som tillsammans kan berätta om den historiska process som gjort svenskt glas så berömt. Därtill skulle det skapa ett ökat lokalt engagemang för glasbruksmiljöerna eftersom kommunerna i den översiktliga planeringen ska visa på hur riksintressena ska tas omhand och säkerställas inför framtiden. Att avsätta Glasriket som ett riksintresse får inte bli ett självändamål utan ska visa på hur de kulturhistoriska värdena som lyfts fram kan gynna en utveckling av Glasrikets attraktionskraft som boendemiljö, företagabygd och besöksmål.

Glasrikets arkiv och samlingar

Glasrikets arkiv och samlingar är en stor och omfattande fråga som länge hängt i luften och där det finns ett behov av en ”gemensam kraftsamling”. Arkiv och samlingar är spridda på flera olika aktörer som finns på både lokal, regional och nationell nivå. Några av arkiven och samlingarna finns också kvar på glasbruken och är i privat ägo. De olika aktörernas möjligheter – såväl ekonomiskt som kompetensmässigt – att inför framtiden ta hand om och långsiktigt kunna förvalta detta kulturarv ser väldigt olika ut. En del av arkiven och samlingarna har tidigt uppmärksammats och fått ett långsiktigt hållbart förvaltande och är tillgängliggjorda digitalt för forskning och för

besökare. Vi kan också konstatera att andra av arkiven är direkt hotade, då flera av aktörerna som äger eller förvaltar dem är aktörer med starkt begränsade ekonomiska och personella resurser för framtida säkerställande. För glassamlingarna ser strukturbilden snarlik ut.

Styrgruppen ser frågan om en långsiktig strategisk plan för förvaltning/omhändertagande i kombination med tillgängliggörande (både fysiskt och digitalt) av glasbrukens arkiv och samlingar som en framtida resurs för utveckling av småskaligt entreprenörskap och företagande som angelägen. Det finns en stor utvecklingspotential i arkiven och glassamlingarna och hur dessa kan bidra till att stärka och utveckla glasbruksmiljöerna som besöksmål och därmed bidra till Glasrikets attraktionskraft. Glasarkiven och glassamlingarna har också ett stort värde för forskning om glas och svensk industri- och designhistoria både nu och i framtiden.

Den största enskilda samlingen av glasföremål är The Glass Factorys glassamling i Boda Glasbruk som omfattar cirka 40 000 föremål och förvaras i ett stort magasin i källarvåningen. Ett omfattande inventerings- och katalogiseringsarbete har påbörjats. Till glassamlingen hör även skisser och annat arkivmaterial. Enligt uppgift har TGF Sveriges mest omfattande samling av konstglas från 1700-talets slut fram till dags dato. Glassamlingen i helhet är inte tillgänglig för allmänheten undantaget den del som visas i basutställningen och vid olika tematiska utställningar. Styrgruppen ser glassamlingen som en stark resurs i den framtida utvecklingen av både TGF och Glasriket som besöksmål.

Föreningen *Glasrikets Skatter* med säte i Orrefors är en annan aktör som med insamlade medel från privatpersoner och med stöd från näringslivet och Nybro kommun kunnat förvärva Orrefors glasbruks förnämliga glassamling och arkiv. All verksamhet drivs idag på ideell basis och föreningen är i behov av ekonomiskt stöd för fortsatt framdrift. I dag saknas resurser (både ekonomiska och personella) för att kunna tillgängliggöra, presentera och utveckla detta unika kulturhistoriska arv.

Det är alltså mot bakgrund av flera faktorer som Glasrikets styrgrupp har lyft frågan om arkiv och glassamlingar och att inom ramen för arbetet med glasrikeuppdraget ta reda på vilken aktör/er som inför framtiden är bäst lämpad/e att vara huvudman/män för detta värdefulla kulturarv. Styrgruppen tror inte att huvudmannen/männen ska finnas på den nationella nivån utan ser snarare en regional huvudman som har ett nationellt uppdrag att långsiktigt förvalta och strategiskt utveckla detta i många avseenden unika kulturarv för svensk industri- och designhistoria. Det är styrgruppens målsättning att såväl arkiv som samlingar om möjligt ska hållas ihop och att det fortsatt ska finnas kvar i Glasrikesregionen.

Landshövding Kristina Alsér samlade i april 2014 ledande företrädare för några nationella myndigheter för att lyfta frågan om glasbrukens arkiv och samlingar och behovet av ett nationellt stöd för att detta kulturarv ska kunna bevaras, tillgängliggöras och vara en resurs för framtida utveckling och tillväxt. Vid det mötet medverkade företrädare från Kulturrådet, RAÄ, Riksarkivet,

Arkitektur och Designcentrum, Linnéuniversitetet, Nationalmuseum, Länsstyrelsen i Kronobergs län samt Tillväxtverket. Mötet resulterade i bildandet av en arbetsgrupp som fick i uppdrag att ta fram en rapport om hur behovet och situationen för arkiv och samlingar idag ser ut i Glasriket. Denna rapport i Ppt-format "*Minnen blir till framtid*" presenterades i oktober 2014 och ligger till grund för den konsultupphandling av en förstudie som nu genomförs (förstudien slutförs första kvartalet 2015). Arbetsgruppen har hållits ihop av Länsstyrelsen i Kronobergs län. I arbetsgruppen har också ingått representanter för Linnéuniversitetet, Riksarkivet, Nationalmuseum, Arkitektur och Designcentrum samt Tillväxtverket. Arbetsgruppen har sammanträtt sju gånger och mötena har dokumenterats i form av minnesanteckningar.

Glasrikets styrgrupp beslutade den 22 september 2014 om medfinansiering till genomförandet av den förstudie som kommer att pågå under tiden 1 december 2014 till 31 mars 2015. Konsultens huvuduppdrag är att kartlägga och inhämta synpunkter hos de viktigaste lokala och regionala aktörerna som har arkiv och samlingar och inventera deras kompetenser och resurser på kort och lång sikt, genomföra en SWOT-analys som en undersökning för att se vem/vilka som är bäst lämpade att axla rollen som huvudman/män för ett framtida nationellt uppdrag. Förstudien ska också redovisa förslag till en lämplig huvudman/män, föreslå formulering av ett nationellt uppdrag samt föreslå en långsiktig nationell finansieringsform. Den 28 november fattade Länsstyrelsen i Kronobergs län beslut om att tilldela konsultfirman Samhällsnytta AB/Cesspool uppdraget.

Rapporten Glasarvet – en förstudie

Regionförbundet i Kalmar län (RFKL) har under 2013 beslutat om medel till Kalmar konstmuseum/Designarkivet i Pukeberg för att genomföra en förstudie kring de olika glasarkiven i Glasriket. Kalmar konstmuseum har i sin tur givit uppdraget till konsulten Ola Carlsson.

Våren 2014 kom konsultens rapport "*Glasarvet – en förstudie*". Rapporten belyser ett antal frågeställningar om vilka glasarkiv som finns, i vilket skick dessa är, var de finns och vem som i dag är ansvarig/ huvudman? I rapporten presenteras också arkiven som en resurs för framtida utveckling och hur resurser kan skapas för att göra arkiven tillgängliga. Rapportens huvudtema handlar om hur ett uppordnande och en digitalisering av arkiven skulle kunna gå till. I rapporten görs flera internationella utblickar hur glassamlingar ordnats upp och katalogiserats digitalt i andra länder.

Styrgruppen ser Kalmar konstmuseums och konsulten Ola Carlssons förstudie som ett bra underlag för fortsatt arbete kring frågan med arkiv och samlingar. Styrgruppen är dock av den uppfattningen att Glasrikets arkiv och i glassamlingar i möjligaste mån bör hållas i hop inför framtiden och förordar inte att arkiven (såväl skisser som räkenskaper etc.) ska splittras och fördelas på olika huvudmän i regionen innan möjligheten till ett samlat långsiktigt förvaltande för både arkiv och glassamlingar har utretts.

Styrgruppens förslag till fortsatt arbete med Kulturarv Glasriket är;

- att vi i det fortsatta glasrikeuppdraget ska se glasbrukens kulturmiljöer som drivkrafter för attraktivitet, utveckling av turism och besöksnäring. Kulturmiljöerna är betydelsefulla för regional utveckling och tillväxt i Glasriket,
- att Glasrikets arkiv och samlingar är viktiga för framtida forskning om glas och svensk industri- och designhistoria. Arkiv och samlingar bör därför i möjligaste mån hållas ihop och förvaltas regionalt,
- att avvakta resultatet av den upphandlade förstudien och för arkiv och samlingar och sett utifrån resultatet av denna under våren 2015 lyfta frågan till Regeringen (Kultur- och Näringsdepartementen) om behovet av ett nationellt riktat uppdrag till regional huvudman/män i syfte att skapa ett långsiktigt förvaltande och utveckling av Glasrikets industriella kulturarv,
- att styrgruppen ska verka för en långsiktig nationell finansiering av den tänkta huvudmannens/männens uppdrag kring arkiv och glassamlingar,
- att verka för fortsatt bevarande, ökad tillgänglighet och informationsinsatser genom utveckling av strategiska vård- och underhållsplaner för glasbrukens kulturmiljöer,
- att verka för utvecklade besöksmål och för främjandet av småskaligt entreprenörskap och företagande inom turism och besöksnäring samt kulturella och kreativa näringar kopplat till glasbruksmiljöerna samt Glasrikets arkiv och samlingar.

FOKUSOMRÅDE 4 – BESÖKSNÄRING

Besöksnäringen hör till en av våra snabbast växande näringar med en beräknad fortsatt hög tillväxttakt om ca 6-8 % per år. Turismnäringen hör också till en av våra allra mest sysselsättningsintensiva näringar med en rik variation av arbetstillfällen. Glasriket är en välkänd destination såväl nationellt som internationellt och är en viktig del av Sverige bilden utomlands. Varumärket Glasriket *The Kingdom of Crystal* lockar framför allt dagsbesökare från mellersta och södra Sverige men även internationella besökare från framför allt Tyskland, Danmark och Holland. För att öka Glasrikets attraktivitet som besöksmål i framtiden måste vi arbeta med att utveckla utbud och produkter dvs. ”fler upplevelsebaserade varor och tjänster”. AB Glasriket är glasbranschens och kommunernas marknadsbolag för att marknadsföra och sälja turistiska upplevelser av Glasriket. Det finns redan idag en väl etablerad samverkan mellan AB Glasriket och det övergripande turistiska samarbetet i de tre smålandslänen.

Glasrikets utvecklingsbolag, AB Glasriket, ägs till 60 % av glasbranschen och till 40 % av de fyra kommunerna i Glasriket. Däremot ser finansieringen av bolaget annorlunda ut. Bolagets huvudsakliga uppgift är att turistiskt marknadsföra och sälja Glasriket som besöksmål. AB Glasriket har

funnit sedan år 2000 och har idag två anställda. Fram till tillkomsten av glasrikeuppdraget har AB Glasriket varit den enda plattformen för interkommunal samverkan kring Glasriket både vad gäller besöksnäring och utvecklingen av andra näringar. AB Glasriket har också ett ansvar för varumärket *Glasriket*.

Glasbranschen har fr.o.m. 2014 skurit ner på sitt stöd till AB Glasriket och som en följd av detta har även kommunerna valt att göra detsamma. Detta p.g.a. olika uppfattningar inom branschen om nyttan med marknadsföringen och hur bolaget bör/ska arbeta i framtiden. Detta har medfört en svår situation för AB Glasriket och vi kan konstatera att det finns behov av ett ”omtag” inför framtiden vad gäller besöksnäringen och övrig näringslivssamverkan mellan både glasbranschen och de fyra kommunerna i Glasriket.

Glasrikets genomsnittliga besökare är i dag en kvinna 55+ som spenderar ca 1 tkr och stannar en dag. Den stora utmaningen är hur turistkronan (hotell, mat, upplevelser, shopping och transporter) ytterligare kan växa i regionen och hur fler samarbeten kan utvecklas kring t.ex. upplevelser, boenden och mat. Hur kan vi få bättre effektivitet i de turistiska satsningar som görs och hur kan vi få besökarna att stanna längre i Glasriket och därigenom öka den turistiska omsättningen?

En intressant fråga är också hur samarbeten med andra närliggande besöksmål kan utvecklas. Inte minst samarbetet med Astrid Lindgrens värld (ALV) i Vimmerby kommun är värt att lyfta fram som både geografiskt närliggande och en destination där det borde finnas en stor framtida potential i en samverkan. Glasriket och ALV attraherar lite olika målgrupper och dessa båda stora besöksmål med var sina starka varumärken bör kunna dra nytta av varandra och locka fler besökare att stanna längre i regionen. Ett besöksmål i Vimmerby som attraherar samma målgrupp som Glasriket är Astrid Lindgrens Näs. En utvecklad samverkan mellan Näs och Glasriket är särskilt intressant att belysa inom ramen för vårt fortsatta uppdrag. Här finns en framtida utvecklingspotential.

Kalmar/Öland är en annan destination som AB Glasriket finner prioriterat att samverka med och den samverkan som redan idag finns kan utvecklas ytterligare. Glasriket och Kalmar/Öland är viktiga komplement till varandra för att få besökaren att stanna längre i regionen.

Ett annat stort besöksmål är Huseby bruk med herrgård, bruksbyggnader från järnhantering, museum, park och trädgård samt utställningar och servering/restaurang. Det är styrgruppens bedömning att Huseby och Glasriket båda skulle vinna på en närmare samverkan sett ur ett turistiskt perspektiv – även om Huseby idag inte hör till regionens mer välkända besöksmål. Diskussioner kring ett samarbete har redan påbörjats av AB Glasriket.

Det finns också ett lärande för oss i turistiska samarbeten med andra starka glasrikeregioner i världen. Värt att nämna är att ta reda på vad som sker t.ex. i nordöstra England (Newcastle/Sunderland), Böhmen i Tyskland och Tjeckien, Murano/Venedig i Italien m.fl.

internationella glasriken där produktion av både konst- och bruksglas historiskt sett har haft och fortfarande har en stark ställning. Dessa områden har också kämpat med nedläggningar av glasbruk, stordriftsrationaliseringar och ändrade konsumtionsmönster för glasbranschen. Ett lärande från och besök i några av dessa regioner i syfte att skapa nätverk för framtida erfarenhets- och kunskapsutbyten och samarbeten är väl värda att genomföra i det fortsatta glasrikeuppdraget. Flera av dessa områden är välkända internationella landmärken för glastillverkning.

I vår förstudierapport lyfts behovet av att skapa ett samlat besökscentrum för Glasriket då det i dag upplevs som lite spritt och i vissa avseenden svårtillgängligt. Det gäller både för fysisk och digital tillgänglighet. Ett besökscentrum skulle kunna förmedla information om allt från turistiska upplevelser av glaset (bruk, glasblåsning, museer etc.), boende och mat samt kopplas till andra besöksmål och attraktioner som finns i Glasriket eller närliggande regioner. Bl.a. har utvandrarbygden och Vilhelm Mobergs romanfigurer fortfarande en stark ställning bland Glasrikets ”lite äldre” besökare.

Under senare år har flera s.k. besökscentra utvecklats kring de svenska världsarven. Glasriket som destination kan lära från världsarvens arbete med besökscentra. Det kan handla om såväl digitala som fysiska upplevelser. I ett besökscentrum kan även regionens näringsliv med särskild koppling till glasbranschen marknadsföra sig. Till följd av osäkerheten kring AB Glasrikets framtid har vi inom glasrikeuppdraget inte kunnat prioritera arbetet med ett utveckla och utforma besökscentrum på det sätt som ursprungligen var tänkt. Frågan om ett mer permanent besökscentrum eller besöksnoder bör utredas inom ramen för det fortsatta glasrikeuppdraget.

Under tiden av arbetet med vårt uppdrag har styrgruppen gett AB Glasriket 0,5 mkr för att stötta marknadsföring och utveckling inför sommarsäsongen 2013. Just vid den tidpunkten var det särskilt angeläget med extra medel till bolaget eftersom tidigare varsel och konkurser i Glasriket (både bland glas- och andra branscher) skapat en del negativ press. Medlen syftade främst till att synliggöra ett ännu levande och starkt besöksmål i Glasriket. Medlen inkluderade även stöd till att synliggöra Glasriket och glasblåsning på terminal 5 på Arlanda. Den sistnämnda satsningen nådde gott resultat och det märktes en ökad försäljning av Glasrikets produkter i butiken på Arlanda med 69 % under den tid som kampanjen pågick.

Styrgruppen konstaterar att för att vi ska lyckas med att utveckla Glasriket som en stark destination för turism och upplevelser så måste vi också få glasbruken i regionen att än mer se sig som besöksmål och inte bara som glasproducerande företag. Därtill gäller att bredda samverkan med andra besöksmål både i Glasriket och i närliggande regioner/län. Styrgruppen har också en viktig roll i arbetet med att finna medfinansiering för fortsatt utveckling av Glasriket som besöksmål.

Styrgruppens förslag till åtgärder för incitament till stärkt besöksnäring i Glasriket är;

- att det nya glasrikeuppdraget ska verka för fler och nya upplevelser kopplat till glastillverkningen i regionen och för att kvalitetssäkra varumärket Glasriket. En utveckling bör ske av ”fler upplevelsebaserade varor och tjänster på hyllorna” t.ex. inom ramen för modern glaskonst, samtida designutveckling, glasblåsning, andra upplevelser av glas, naturupplevelser, barnaktiviteter, gastronomi och måltid samt boende och andra för besökaren unika upplevelser,
- att vi ser ett lärande från andra Glasriken i världen med starka internationella varumärken. Vi behöver intensifiera vår samverkan för att lägga grunden för ett löpande kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring utveckling av glas, glasdesign och besöksnäring samt för att bättre kunna följa med i den internationella utvecklingen av vårt svenska Glasrike,
- att det behöver etableras samverkan mellan Glasriket och andra närliggande besöksmål som gör att besökaren stannar längre i regionen och bidrar till ökad omsättning (turistkronan) vad gäller t.ex. mat, boenden, upplevelser, shopping, transporter etc. Vi bör särskilt verka för ett samarbete med Astrid Lindgrens värld i Vimmerby, Kalmar/Öland och Huseby bruk,
- att den turistiska samverkan mellan glasbranschen och kommunerna behöver ses över. Under uppdragets gång har det initierats ”ett omtag” vad gäller AB Glasriket framtida roll och ansvar,
- att vi ska främja en utveckling av småskaligt entreprenörskap och företagande inom turism och besöksnäring samt inom kulturella och kreativa näringar. Det behövs fler nya etableringar av företag inom besöksnäringen,
- att skyltningen i Glasriket behöver ses över och utformas mer enhetligt. Samråd bör ske med den regionala beredningsgruppen för turistisk vägvisning,
- att Kosta glasbruk, Kosta Boda Art hotel och outletverksamheterna är ett besöksmål inom Glasriket som fortsatt ska utvecklas för handel, boende och upplevelser,
- att det behöver skapas fler bra boende- och matupplevelser - gärna med lokal profilering - i Glasriket i syfte att få besökaren att stanna längre. Ett sätt kan vara att göra en utredning kring utvecklingspotentialen i de boenden och restauranger som redan finns i Glasriket,
- att Glasrikets materiella (byggnader och anläggningar) och immateriella kulturarv (arkiv, samlingar, berättelser, seder och bruk etc.) ska ses som tydliga resurser för utvecklingen av besöksnäringen i Glasriket,
- att AB Glasriket och kommunerna aktivt ska ta del av resultatet av det nu pågående nationella destinationsutvecklingsarbetet (HDU – Hållbar Destinations Utveckling) och se vad vi kan lära för att stärka Glasriket som besöksmål,

- att frågan om ett nytt och samlat besökscentrum för Glasriket - kanske efter förebilder för besökscentrum kring våra världsarv - bör utredas. Det bör också utredas om ett eller flera besökscentrum kan kopplas till någon befintlig satsning/nod i Glasriket som t.ex. Kompetenscentrum Pukeberg, The Glass Factory i Boda Glasbruk eller till Kosta.

FOKUSOMRÅDE 5 - INCITAMENT FÖR STÄRKT NÄRINGS- OCH SAMVERKAN

Genom styrgruppens arbete under drygt 2,5 år vågar vi påstå att vi har skapat bra strukturer och bra former för samverkan på många plan. Det handlar både om samverkan mellan kommuner, mellan regional och lokal nivå samt med den nationella nivån – främst Tillväxtverket och SGU. Allt kan självklart utvecklas ytterligare och det tror vi att vi har goda förutsättningar för att göra genom den *tillit* som skapats mellan oss olika aktörer och på olika nivåer. Regeringsuppdraget har givit oss legitimitet och det har genom detta skapats en bra plattform som en nödvändig grund för fortsatt dialog och gemensamt utvecklingsarbete i Glasriket. Utan regeringsuppdraget tror vi inte att det i samma utsträckning hade varit möjligt. Det är vår ambition att i ett fortsatt uppdrag ytterligare stärka behovs- och brukarperspektivet i utvecklingen av Glasriket. Vi ser bra samverkansprocesser som nödvändiga för att lyckas med vårt uppdrag.

Processer kring samverkan – ett behovs- och användarperspektiv i fokus

Som offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå kan vi vara med och skapa arenor och mötesplatser genom vår kunskap och metodutveckling samt inte minst genom ekonomiska bidrag till olika projekt och insatser. För att vi ska få bästa möjliga utväxling av insatserna måste vi utgå från ett tydligt användarperspektiv dvs. att brukaren/kunden/invånaren/företaget etc. ska vara i fokus för vårt utvecklingsarbete. Ett verktyg för att nå detta mål är att jobba med designprocesser i Glasriket. Genom att arbeta med designprocesser kan vi också lättare skapa engagemang och därmed nå ut och kunna förankra vårt gemensamma utvecklingsarbete. Stiftelsen svensk industridesign (SVID) har under 2013 jobbat med designprocesser på ett par platser i Glasriket för att fånga användarperspektivet. Sådana processer har bl.a. genomförts i Emmaboda (Boda Glasbruk tätort) och Lessebo (Lessebo tätort) kommuner i syfte att genom medborgardialoger fånga upp invånares och besökares uppfattning om platserna och vad som kan göras för ökad attraktivitet och för att skapa en bättre självbild/stolthet i kommunerna. Resultatet har blivit positivt med många förslag till förbättringar i kommunerna.

Samverkan med näringslivet

Ett område där samverkan behöver utvecklas är med näringslivets aktörer och dess intresseorganisationer (Företagarna, Småföretagarna, lokala företagsorganisationer m.fl. organisationer). Det är styrgruppens bedömning att den här samverkan måste intensifieras i ett fortsatt uppdrag. Vi måste tillsammans hitta bra arenor för möten och dialog mellan det offentliga och Glasrikets näringsidkare. Kommunernas arenor ska utnyttjas och vidareutvecklas för att nå detta mål både vad gäller kontakterna med näringslivet som med besöksnäringen. Det gäller också att stärka

övrigt näringsliv i regionen än att bara se till en utveckling av glasbranschen. Då vårt fortsatta arbete i mångt och mycket handlar om ett brukar- och användarperspektiv måste vi inkludera både näringslivet, företagens intresseorganisationer och civilsamhället. Många företagare fungerar också som sponsorer till både idrotts- och folkrörelsen. Här ser vi en möjlighet att kunna vara med och utveckla nya innovativa metoder kring både samverkansformer och sponsorskap.

Samverkan med civilsamhället

Småland har av tradition ett rikt och engagerat föreningsliv i jämförelse med många andra områden i Sverige. Av Smålandslänen är detta särskilt utmärkande för Jönköpings län – men Kronobergs och Kalmar län kommer inte långt efter i antalet personer som är engagerade i någon form av ideellt föreningsliv. Idrottsrörelsen har ett starkt fäste och Smålands idrottsförbund hör till landets äldsta. Styrgruppen ser en stor potential i ökad medverkan från civilsamhället i ett fortsatt uppdrag. Vi ser det också som ett bra sätt att kunna nå ut till invånare, boende, ungdomar och besökare med det vi gör eftersom vi tydligt ska arbeta utifrån ett brukar – och användarperspektiv. Ett ökat engagemang från civilsamhället är nödvändigt för att lyckas med ett fortsatt uppdrag. Vi kan vara med och skapa arenorna för detta.

Då vi framöver utvecklar dialogformerna med civilsamhället bör även kyrkan - både Svenska kyrkan och andra trossamfund - inkluderas. T.ex. engagerar kyrkan ett stort antal personer som också är näringsidkare. För att fånga barn och ungdomar är på samma sätt en ökad samverkan med t.ex. idrottsrörelsen viktig.

Samverkan med akademien

Samverkan med Linnéuniversitetet (LNU) inom såväl utbildning på grund- och avancerad nivå, kompetenshöjande utbildning av yrkesverksamma, forskning samt universitetets deltagande i olika samverkansprojekt har betydelse för regional utveckling. T.ex. visar utvecklingen inom textilområdet i Boråsregionen på goda resultat av en Triple-Helix samverkan. LNU har en stor bredd av ämnen som design, historia, turism, kulturarv, entreprenörskap, trä- och byggteknik m.m. och har bidragit med stöd och insatser både i glasrikeuppdraget samt i innovationsmiljön *Smart Housing Småland*. Möjligheten att i det fortsatta uppdraget koppla in fler kompetenser för att stärka utvecklingen i regionen är inte uttömda vare sig tematiskt eller organisatoriskt. Denna rapport kan ligga till grund för nya och mer riktade insatser för att koppla samman relevanta kunskaper inom universitetet med aktörer i det omgivande samhället. T.ex. kan forskningsområden som hälsa, äldre, entreprenörskap, intermedialitet, arbetsmarknad m.fl. områden lyftas fram.

Konkreter insatser som genomförts

Vid sidan av att utveckla bra dialogformer, strukturer och processer för samverkan har glasrikeuppdraget genomfört ett antal projekt och insatser i syfte att stärka näringslivets utveckling i Glasriket.

Glasrikesmiljonen

Syftet och arbetet med Glasrikesmiljonen beskrivs mer utförligt under avsnittet Tillväxtverkets stöd och insatser i inledningen av rapporten. (Se vidare sid detta avsnitt) Efter särskilt beslut hos Tillväxtverkets generaldirektör under våren 2013 om 6 mkr i stöd till näringslivsutveckling i de fyra Glasriketkommunerna har dessa medel kunnat växlas upp med regional medfinansiering om 3 mkr från regionförbunden och Länsstyrelsen i Kronoberg. Genom det här förfaringsättet har det skapats en ”pott” om 12 mkr från det offentliga i syfte att på ett nytt sätt och i samarbete med kommunernas näringslivsansvariga arbeta med företagsstöd (oavsett branscher) till små och medelstora företag för att skapa fler nyinvesteringar i Glasriket. Det är företag med en utvecklingspotential, som sträcker sig bortom en lokal och regional marknad, som har haft möjlighet att söka medfinansiering till investeringar och utvecklingsarbete från Glasrikesmiljonen. Projektet har koordinerats från Regionförbundet i Kalmar län och pågår under tiden 2013-2015.

I skrivande stund har 8 mkr beviljats i stöd till sju företag i Emmaboda, Nybro och Uppvidinge kommuner. Varje företag har fått minst 1 mnkr i stöd. I Lessebo kommun har ännu inget företag fått del av Glasrikesmiljonen. De 8 mnkr har i sin tur kunnat växlas upp med privat medfinansiering, bankfinansiering och finansiering från t.ex. Almi med närmare 65 mnkr som gått till investeringar och företagsutveckling. Det återstår fortfarande cirka 4 mnkr att besluta om under 2015. Styrgruppen för glasrikeuppdraget och Tillväxtverket - tillsammans med kommunernas näringslivsansvariga - ser en stor utvecklingspotential och framgångsfaktor både i det nya sättet att arbeta med företagsstödet samt de omfattande investeringar som näringslivet kunnat genomföra i Glasriket som en klar framgångsfaktor. Tillväxtverket har också sett det som en pilot för hur myndigheten på ett annorlunda sätt kan vara med och arbeta med företagsstöd på en regional arena. Satsningen på Glasrikesmiljonen har mottagits mycket positivt av regionens näringsliv. Styrgruppen ser Glasrikesmiljonen som ett av de största avtrycken som arbetet med regeringsuppdraget har gett. Det är dock ännu för tidigt att utvärdera de konkreta effekterna av Glasrikesmiljonen men detta bör göras inom ramen för det fortsatta uppdraget.

Kurbits Kultur

I syfte att utveckla mikroföretag med en utvecklingspotential och vilja att växa har Styrgruppen beviljat medel till Almi Kronoberg att arbeta med en modell för affärsutveckling i små företag. Modellen heter *Kurbits Kultur* och har framgångsrikt tillämpats på andra håll i landet. Kurbits affärsutveckling har sin upprinnelse i turism- och besöksnäringen men har under senare år utvecklats för att även passa företag inom kulturella och kreativa näringar. Styrgruppen ser en stor potential i att stötta entreprenörskap och affärsutveckling av kulturella och kreativa näringar i

Glasriket och har därför valt att som en pilot se om Kurbits kan användas som ett verktyg. Vid Tillväxtverkets dialogrunda våren 2013 efterfrågades den här typen av stöd av samtliga kommuner i Glasriket. Fem företag har under sommaren-hösten 2014 deltagit i detta utvecklingsarbete under Almi Kronobergs ledning. Piloten ska vara avslutad vid årsskiftet 2014-15.

Då frågan om affärsutvecklingsstöd inom KKN lyfts fram som viktig för kommunerna vid Tillväxtverkets dialogrunda våren 2013 så hade vi nog hoppats på en större uppslutning bland entreprenörer och företagare inom KKN i de fyra glasrikekommunerna. Vad anledningen till det något "svala intresset" kan vara återstår att undersöka. Frågan bör på nytt aktualiseras i det fortsatta uppdraget.

Design i Glasriket på export

AB Glasriket har i syfte att marknadsföra och öka Glasrikets internationella konkurrenskraft genomfört ett ambassadevent *From Småland with love – designprodukter från svenska Glasriket* på svenska ambassaden i Köpenhamn under hösten 2013. Styrgruppen, Tillväxtverket, Business Sweden, Svenska ambassaden i Köpenhamn, Leader Sydost och AB Glasriket har gemensamt medfinansierat eventet. Under eventet visades också produkter från varje glasbruk i Glasriket. Totalt deltog ett knappt 70-tal personer från Danmark och Sverige som t.ex. arkitekter, designers, inköpare, offentlig sektor, bloggare m.fl. AB Glasriket har som ambition att i framtiden jobba vidare med liknande event vid andra ambassader i Europa. Eventet har bedömts som framgångsrikt.

Designregion Småland

Tillväxtverket, Regionförbundet i södra Småland, Regionförbundet i Kalmar län och Regionförbundet i Jönköpings län samt Växjö kommun har tillsammans medfinansierat projektet Designregion Småland under 2013-2014 i syfte att bilda en ideell nätverksförening kring designfrågan mellan kommunerna i de tre smålandslänen. Därtill har ambitionen varit att projektet skulle förbereda en ansökan till kommande strukturfondsperiod 2014-2020. Projektet har drivits av Almi Kronoberg. Projektet har inte haft någon medfinansiering från glasrikeuppdraget – men Tillväxtverkets villkor för stöd till projektet var att riktade insatser skulle genomföras i de fyra Glasrikekommunerna.

Då vi summerar projektet, kan vi se att det har nått sin övergripande målsättning, även om intresset hos kommunerna för att bilda nätverksföreningen *Designregion Småland* svalnat med en motivering att det här snarare är en regional än en kommunal fråga. Det har varit kommunernas uppfattning att andra arenor - gärna regionala sådana som t.ex. Trästrategin för Småland, Partnerskap Småland (destinationsutveckling), Smart Housing Småland, Tunga fordon och glasrikeuppdraget - främst ska användas för samverkan kring designfrågor. En del kommuner har hänvisat till att de redan satt av stora summor till arbetet med *Svenska Möbelklustret* som parallellt med projektet *Designregion Småland* har drivit en värvningskampanj hos dem.

Projektet kan vidare konstatera att det finns ett starkt intresse hos kommunerna för designfrågor och att de gärna ser att det kan skapas en samordnande funktion för design i regionen. Samtidigt kan vi konstatera att idén om bildandet av en ideell nätverksförening där kommuner, regionförbund, universitet och högskolor m.fl. aktörer samverkar inte är den lösning som kommunerna i första hand önskar. Flera kommuner har också lyft fram att tillkomsten av en regional designarena i första hand är en regional angelägenhet. Alla parter är dock överens om att det behövs en gemensam kraftsamling kring småländsk form och design. Svårigheten handlar snarare om hur detta ska organiseras och samordnas samt vem som bör vara/kan tänka sig vara huvudman. Även resultatet av förstudien för *Formcentrum Småland* - som finansierats med medel från glasrikeuppdraget – gör ett snarligt konstaterande.

Formcentrum Småland

Styrgruppen har under våren 2014 uppdragit till konsulten Camilla Carnmo att ta fram en förstudie kring frågan om ett Formcentrum Småland. Resultatet presenterades hösten 2014 i rapporten *Förstudie för Formcentrum Småland inom glasrikeuppdraget*. Uppdraget har handlat om möjligheten att skapa ett showroom/butik där glas- och möbelbranscherna gemensamt skulle kunna visa upp sin produktion - dvs. en plats för både upplevelser och inköp men som också lockar besökare till de småländska Glas- och möbelrikena. Formcentrum Småland skulle kunna bli en inkörsport till både Glas- och möbelrikena och skulle gemensamt kunna finansieras av både glas- och möbelbranscherna.

Av resultatet framgår att glasbranschen är positiv till idén och gärna deltar med kunskap och produkter om än inte gärna med ekonomiska medel, eller möjligen små sådana, under förutsättning att det offentliga medfinansierar. Möbelbranschen ser däremot annorlunda på saken. De har inte direktförsäljning till allmänhet och besökare och möbelbranschen befinner sig heller inte i kris. Dessutom vill möbelbranschen - eller snarare Möbelriket - i så fall se en sådan utveckling i Lammhult där satsningar för att synliggöra det svenska Möbelriket redan gjorts. Möbelbranschen vill inte se ett Formcentrum Småland i Kalmar eller Växjö.

Slutsatsen av förstudien är att det är intressant med en samlad arena kring småländsk form och design – men frågan om var den ska lokaliseras, hur den ska finansieras samt vem som ska vara huvudman behöver utredas vidare. Vad gäller en lokalisering utanför Glasriket har både Stockholm och Köpenhamn föreslagits som tänkbara platser för ett eventuellt framtida Formcentrum Småland.

Light Fire Life

Styrgruppen har under våren 2014 medfinansierat projektet *Light Fire Life* i syfte att stärka samarbetet med den kinesiska marknaden och näringslivet. Genom samarbetet visas under hösten 2014 en svensk glasutställning på museet i staden Suzhou i Kina. Satsningen stämmer väl överens med de prioriteringarna i regionens övergripande och strategiska utvecklingsarbete. Ett visst

näringslivssamarbete pågår redan med den kinesiska marknaden vilka långsiktiga resultat och effekter som vi kan se av denna satsning är ännu för tidig att utvärdera.

Under glasrikeuppdragets tid har också diskuterats möjligheten till lokala tillväxtcentra eller liknande med kommunerna, som dock velat att befintliga strukturer ska användas istället för att skapa nya. Därför har frågan inte just nu prioriterats i arbetet med uppdraget.

Styrgruppens förslag till åtgärder för incitament till stärkt näringslivsutveckling är;

- att det fortsatta uppdraget ska utgå från ett tydligt behovs- och användarperspektiv. Det måste utvecklas lämpliga metoder och dialogprocesser för att kunna genomföra detta. Designprocessen kan vara en väg,
- att stärka befintliga arenor för en utvecklad dialog med både näringslivet och näringslivets intresseorganisationer,
- att vi ska främja utvecklingen av entreprenörskap och företagande inom flera olika branscher. Vi ska fortsatt prioritera en utveckling av nya och innovativa lösningar i näringslivet och vara med och skapa förutsättningar och arenor/mötesplatser för en sådan utveckling,
- att vi ska undersöka förutsättningarna för fortsatt näringslivsutveckling i den framgångsrika modellen med Glasrikesmiljonen. Kan såväl modell, process och medel tillämpas i en fortsatt utveckling av Glasriket,
- att vi i det fortsatta glasrikeuppdraget mer aktivt ska verka för medfinansiering till våra projekt från EU:s fonder och program i den nya strukturfondsperioden 2014-2020,
- att vi aktivt ska undersöka möjligheten till medfinansiering från Tillväxtverkets och Vinnovas eventuella utlysningar av nationella medel för att på olika sätt stärka näringslivsutvecklingen i regionen,
- att vi i det fortsatta uppdraget i syfte att öka Glasrikets attraktionskraft också bör samverka med civilsamhället - folk- och idrottsrörelserna, kyrkan m.fl. aktörer – för att fånga upp ett bredare medborgarperspektiv i vårt arbete.

FOKUSOMRÅDE 6 – FORSKNING, UTBILDNING OCH UTVECKLING

Som nämnts i tidigare delrapporter befinner sig hela Glasriket och glasindustrin i en process som innebär ett paradigmskifte i övergången från industrisamhälle till kunskapssamhälle. En utmaning är hur kunskapen om glas och glashantverk kan tas tillvara, förvaltas och vidareutvecklas. Hur kan samverkan mellan olika aktörer – både offentliga och privata – ske kring glas både vad gäller hantverket och teknikutveckling i framtiden. Vad behöver göras och hur skapar vi plattformar? Hur kan universitet och högskolor stötta och samverka med olika aktörer kring detta i Glasriket?

Finns det andra aktörer utanför Glasriket? T.ex. de båda ännu aktiva glasbruken i Reijmyre och Limmared? Kan vi som offentliga främjandeaktörer vara med och stötta och därigenom bidra till skapandet av plattformar för det kunskaps- och erfarenhetsutbyte samt forskning som behövs och som är efterfrågat. Glasrikeuppdraget ser Linnéuniversitetet (LNU) som en självklar och viktig aktör och som pådrivande i detta utvecklingsarbete.

I arbetet med vårt uppdrag har ett stort steg tagits i denna riktning genom skapandet av ett kompetenscentrum för glas, glasdesign, glashantverk, forskning och utveckling på initiativ av Regionförbundet i Kalmar län (RFKL) - *Kompetenscentrum Pukeberg*.

Kompetenscentrum Pukeberg

Hösten 2013 tecknades en avsiktsförklaring mellan RFKL, Nybro kommun och LNU i syfte att utveckla Pukeberg till ett kompetenscentrum för glasdesign baserad på utbildning och forskning, glashantverk och glaskonst. Hösten 2013 presenterades också en rapport med en framtida vision för utvecklingen av Pukeberg som sträcker sig fram till år 2025. Rapporten har tagits fram av styrgruppen för Kompetenscentrum Pukeberg. Regiondirektören i Kalmar län har varit ordföranden i styrgruppen där även LNU, Nybro kommun, fastighetsägaren OG-Bygg ingått. Tillväxtverket har adjungerats till styrgruppens möten.

Under 2014 har Riksglasskolan flyttat från Orrefors till Pukeberg med sin glasutbildning. LNU bedriver glasdesignutbildning i Pukeberg. Styrgruppen för Kompetenscentrum Pukebergs arbete har resulterat i att det under 2014 bildats en ideell förening mellan RFKL, LNU och Nybro kommun. Den ideella föreningen har som målsättning att utveckla Pukeberg till en kreativ mötesplats för glas, glashantverk, glasdesign, utbildning och forskning. Under våren 2015 kommer det att anställas en verksamhetsledare. Det kommer att sökas medel från EU för att utveckla Kompetenscentrum Pukeberg och för närvarande pågår det arbete med att ta fram en ansökan. En dialog med Tillväxtverkets ERUF-kontor har redan påbörjats.

Styrgruppen för glasrikesuppdraget ser Kompetenscentrum Pukeberg som en central nod i utvecklingen av det framtida Glasriket både vad gäller glashantverk, glasdesign, utbildning och forskning inom glas. Det är meningen att flera aktörer ska kunna samverka kring glaset i den framtida mötesplatsen liksom samverkan med civilsamhället. Det finns också en ambition att i framtiden skapa ett besökscentrum kring Glasriket i Pukeberg.

Under de senaste åren har det i Pukeberg skapats både boendemöjligheter (övernattningsrum), konferensmöjligheter samt att det under november 2014 har öppnats ett café/matservering. Sedan tidigare finns här också ett par designföretag främst inom belysningsarmatur. Även länshemslöjds konsulenterna i Kalmar län är placerade i Pukeberg. I Ateljéhus Pukeberg har ett 10-tal konstnärer inom keramik, textil, trä och smide sin hemvist och ateljéer. Sedan 2005 finns också Designarkivet i Pukeberg. Det pågår också ett arbete med att se över kollektivtrafiken mellan Pukeberg Nybro central. Bland övriga önskemål bör nämnas en tydligare profilering och nivå-

höjning av glasbutikens sortiment. I utvecklingsarbetet ingår även att på ett nytt sätt och på en ny plats presentera den historiska samlingen över Pukebergs glasbruks produktion.

Allt detta sammantaget kommer att stärka Pukeberg som ett framtida besöksmål och som en viktig inkörsport till Glasriket. Som centrum för utbildning inom glas sjuder det åter av liv i glasbruket/hyttan i Pukeberg.

Designarkivet

I Pukeberg finns Designarkivet som är en del av Kalmar konstmuseum. Designarkivet har successivt utvecklat sin verksamhet och är idag en viktig nod för insamling av svensk design-historia (främst skisser och ritningar) samt för forskning inom svensk design. Utvecklingen av Designarkivet i Pukeberg har stöttats från Arkitektur och Designcentrum (Ark.Des.) i Stockholm. En del av statens arkivsamlingar inom främst arkitekturområdet har stegvis flyttats över till Pukeberg. Det finns en framtida utvecklingspotential i samverkan mellan Designarkivet och LNU:s olika designutbildningar och pågående designforskning. Vi ser att Kompetenscentrum Pukeberg i framtiden kan bli den naturliga mötesplatsen för detta. Visst utvecklings- och sam-erkansarbete har redan påbörjats och styrgruppen ser en stor utvecklingspotential som ytterligare kan profilera Pukeberg.

Linnéuniversitetet

Linnéuniversitetet (LNU) - med campus i Växjö respektive Kalmar - är tillsammans med högskolorna i Jönköping Smålands lärosäten. LNU ger i dag utbildning i design och glasdesign i Pukeberg. Riksglasskolan driver utbildning i glashantverk i Pukeberg och visst samarbete sker mellan de båda utbildningsanordnarna. LNU har etablerade samarbeten med flera internationella universitet och högskolor inom glasdesign. Bland dessa bör nämnas Aalto University i Finland och The Royal Danish Academy of Fine Arts/The School of Design i Köpenhamn. I vårt arbete med glasrikeuppdraget har professorn i glasdesign – Erika Lagerbielke – under två år bidragit med ca 20 % av sin arbetstid som sakkunnig - vilket varit en stor tillgång för genomförandet av uppdraget.

Ett annat forskningsområde där LNU har särskild kompetens är inom regionalpolitik med fokus riktat med regional utveckling och tillväxt inom områden som t.ex. kulturarv, turism och besöks-näring samt kulturella och kreativa näringar. Forskningen belyser områden som kreativitet, entreprenörskap, affärs- och företagsutveckling och regionala innovationssystem och samver-kansprocesser. Denna del av LNU:s särskilda kompetens ser styrgruppen också som väl värd att lyfta in i ett fortsatt glasrikeuppdrag. Särskilt forskningen inom småskaligt entreprenörskap knutet till turism och besöksnäring samt kulturella och kreativa näringar är intressant.

I det fortsatta glasrikeuppdraget anser styrgruppen att LNU tydligare bör knytas till arbetet med att utveckla Glasriket. Det bör undersökas om LNU kan bistå ett nytt regeringsuppdrag med

följeforskning kring pågående processer och samarbeten i syfte att utveckla glasriket gärna tillsammans med myndigheten för Tillväxtanalys. Myndigheten för Tillväxtanalys har bl.a. arbetat med att följa Tillväxtverkets destinationsutvecklingsuppdrag och utvärdera insatsen. Ett fortsatt glasrikeuppdrag kommer fortsatt ta avstamp i ett användarperspektiv (t.ex. för ”living”, näringsliv, besökare) varför vi ser LNU:s kompetens som en resurs som bör utnyttjas bättre i vårt uppdrag. Detta skulle också kunna bidra till att profilera LNU i deras arbete med det s.k. tredje uppdraget vad gäller lärosätenas samverkan med det kringliggande samhället.

The Glass Factory i Boda Glasbruk

Sedan 2011 finns The Glass Factory (TGF) i f.d. Boda glasbruks lokaler i Emmaboda kommun. Kommunen har drivit ett målinriktat arbete med att utveckla TGF till en av Glasrikets noder för utveckling av contemporary art inom glas och glasdesign. Detta tillsammans med de historiska glassamlingarna (såväl bruks- som konstglas) som kommunen på ett framsynt sätt förvärvat från Boda Glasbruk, Kosta och Åfors glasbruk gör TGF till ett av Glasrikets stora besöksmål. I glassamlingen ingår cirka 40.000 historiska föremål från dessa glasbruk. I Boda Glasbruk/TGF finns också en glashytta med en innovativ och experimentell verksamhet. Hyttan drivs i dag av glaskonstnären Åsa Jungselius.

Mötet i utvecklingen mellan det historiska och det nya samtida glaset har gjort TGF till en kreativ mötesplats för konstnärer, designers och besökare till Glasriket. Här utvecklas ständigt nya innovationer och glasprodukter. TGF har blivit en mötesplats av rang för en såväl nationell som internationell glasmarknad. Det finns också ett bra etablerat samarbete med flera länder i Europa och TGF deltar framgångsrikt som svensk part i flera EU-finansierade samverkans- och utvecklingsprojekt inom glas och glasdesign. TGF expoterar även glasutställningar till övriga Europa och USA.

Sammantaget ser styrgruppen TGF som en stark nod i Glasriket där fokus är och fortsatt bör vara riktat mot den innovativa och ”lite laborerande utvecklingen” av glas och glasdesign. TGF med sitt breda internationella nätverk är redan idag en naturlig mötesplats där marknad, konstnärer och designers möts. Styrgruppen ser det angeläget att den samverkan som redan påbörjats mellan TGF och Kompetenscentrum Pukeberg fortsatt kan utvecklas. Dessa båda noder har tillsammans alla goda förutsättningar för att på ett innovativt sätt stärka utvecklingen av Glasriket.

Samverkan med andra områden i landet som har en aktiv glasindustri

Framställning av glas har skett och sker på andra platser i Sverige än bara i Småland även om den huvudsakliga koncentrationen har funnits och finns här. Två av Sveriges äldsta glasbruk som fortfarande är i drift är Reijmyre glasbruk (anlagt 1810) i Finspångs kommun och Limmareds glasbruk (anlagt 1740) i Tranemo kommun. Båda dessa glasbruk har ännu en produktion av glas

med fokus på både bruks- och konstglas vid Reijmyre samt glashytta med viss konstglastillverkning och en omfattande industriell produktion av glas (förpackningsglas) i Limmared.

Glaset Hus i Limmared, Tranemo kommun

Vid Limmared har det gjorts flera stora satsningar i syfte att utveckla platsen som besöksmål och för att lyfta fram glasframställningen som historiskt sett har en lång tradition på platsen. Limmareds glasbruk är Sveriges äldsta som fortfarande är i drift och har i dag cirka 500 anställda. Glasbruket är mest känt för tillverkningen av Absolut vodkaflaskan. Genom omfattande volontärsatser från både boende och företag i Limmared - i kombination med en driftig entreprenör och företagare - som projektledare kunde Glaset Hus 2012 öppna sina portar i Limmareds före detta järnvägsstation. I Glaset Hus har det skapats ett attraktivt besöksmål med hytta, museum, restaurang, shop, konferensverksamhet och inte minst en mötesplats mellan boende, besökare, näringsliv och resenärer - eftersom Glaset Hus även fungerar som vänthall för tåg- och buss-trafikanter. Tranemo kommun har bidragit med 20 mnkr i stöd till utvecklingsarbetet som för övrigt helt och hållet skett på ideell basis under projektledarens överinseende. Glaset Hus drivs i dag av en ideell förening "Kultur 1740". Västra Götalandsregionen har bidragit med medel till utvecklingen av Glaset Hus genom stödsatser om 300 tkr under tiden 2012-2014.

Resultatet av satsningarna har gett goda "spin off" effekter på utvecklingen entreprenörskap och företagande i Limmared med flera nya företag inom främst kulturella och kreativa näringar samt att det utvecklats ett "litet kluster" av antik- och second handbutiker som sökt sig till Limmared då det fanns lediga butikslokaler. Anledningen till detta är Glaset Hus som säsongen 2014 hade över 50 000 besökare. Det har också etablerats kontakter i glasframställningen och i utställningsverksamheten såväl på en nationell som på en internationell arena. Tillkomsten av Glaset Hus har alltså drygt två år efter öppnandet överträffat alla högt ställda förväntningar. För närvarande pågår diskussioner med VGR om ett årligt stöd för verksamheten för att skapa en långsiktighet som i framtiden inte helt och hållet kan bygga på volontärarbete. Glaset Hus i Limmared kan ses som lite av Västsveriges motsvarighet till The Glass Factory i Boda Glasbruk.

Reijmyre i Finspångs kommun

I Reijmyre har Finspångs kommun och Regionförbundet Östsam sedan länge stöttat utvecklingen av Reijmyre glasbruk och hantverksby. Vid glasbruket finns i dag glastillverkning, glasshop, glasmuseum, restaurang, hantverksby med cirka 10 företag med försäljning av främst slöjd och småskalig design och hantverk från Östergötland. Även försäljning av antikviteter med koppling till glasbrukets produktion finns i Reijmyre. I Reijmyre finns också enklare möjligheter till övernattnig. Det har påbörjats ett samarbete med Linköpings universitet som tidvis har viss designutbildning förlagd till bruket och man jobbar också med s.k. "Artists in Residence" i syfte att få nya internationella influenser och kunna utveckla sin glasproduktion. Under 2014 har Finspångs kommun stöttat utvecklingen vid glasbruket genom att medfinansiera anskaffandet av en ny glasugn (Konstnäsugnen) med högst 1 mnkr.

Finspångs kommun har som ambition att utveckla Reijmyre hantverksby, få företagarna att utveckla sina verksamheter, stärka restaurang- och boendemöjligheterna samt att främja en utveckling av glasbruket och övrigt näringsliv på platsen. I planerna ingår även att söka samverkan med andra kringliggande besöksmål - även om Reijmyre glasbruk i sig är det starkaste varumärket – i vissa avseenden t.o.m. starkare än varumärket Finspång. Under 2000-talet har Finspångs kommun stöttat utvecklingen kring Reijmyre hantverksby och glasbruksområdet i storleksordningen 20 mnkr.

Såväl den regionala ledningen för Östergötland som Västra Götaland och de båda kommunerna har under arbetet med glasrikeuppdraget tagit kontakt med både Glasrikets styrgrupp och uppvakttat Tillväxtverket för att lyfta frågan om de får delta i arbetet med glasrikeuppdraget. Tillväxtverket har slussat frågan vidare till landshövdingen i Kronobergs län som har bjudit in Finspångs kommun att delta i styrgruppsmötena. (Finspångs kommuns deltagande i dessa möten har dock aldrig riktigt landat – men kommer att förbättras). Tranemo kommun - med stöd av Västra Götalandsregionen och Glasets Hus i Limmared - önskar ingå det fortsatta glasrikeuppdraget fr.o.m. 2015. Finspångs kommun är också fortsatt intresserade av att få delta i arbetet med det fortsatta glasrikeuppdraget.

I fallet Reijmyre och Finspång har ett kunskap- och erfarenhetsutbyte redan påbörjats då bl.a. Finspångs kommun besökt Emmaboda och Lessebo kommuner under våren 2014 samt att dessa båda kommuner under hösten 2014 besökt Finspång och Reijmyre glasbruk. Flera samverkansområden har redan identifierats och nätverk har etablerats mellan kommunernas politiker, tjänstemän och bitvis även på företagsnivå. Allt detta i syfte att bidra till marknadsföring och nya affärer. Det har visat sig att många frågor och utmaningar är gemensamma och kommunerna ser en stor utvecklingspotential i en framtida samverkan.

Glasrikeuppdragets styrgrupp ser en framtida potential i ett samarbete med både Glasets Hus i Limmared och Tranemo kommun samt med Finspångs kommun och Reijmyre glasbruk – liksom att vi bör vara med och främja en samverkan och skapa nätverk med andra glasriken i världen - och då kanske i första hand med glasriken i Europa. Som offentliga aktörer har vi en viktig roll i skapandet av dessa mötesplatser.

Styrgruppens förslag till åtgärder för forskning, utbildning och utveckling är;

- att Myndigheten för Tillväxtanalys och/eller Linnéuniversitetet ska bistå det fortsatta glasrikeuppdraget med följeforskning kring processer och samarbeten kring Glasrikets utveckling,
- att Linnéuniversitetet fortsatt ska bidra med kompetens och forskning inom designområdet med särskilt fokus riktat mot glas och glasdesign. Professorn i glasdesign bör som sakkunnig fortsatt knytas till uppdraget,
- att Linnéuniversitetets kompetenser och forskning inom områden som entreprenörskap och regional tillväxt bättre ska tas tillvara och vara en resurs i det fortsatta glasrikeuppdraget. Särskilt fokus bör vara riktat mot ett tvärvetenskapligt synsätt på den framtida utvecklingen av Glasriket,
- att vi ska verka för ett tvärvetenskapligt synsätt på den framtida utvecklingen av Glasriket,
- att det fortsatta glasrikeuppdraget ska bidra till att stärka Kompetenscentrum Pukeberg som en aktiv nod och framtida mötesplats för forskning och utveckling inom glas, glashantverk och glasdesign. Pukeberg bör stärkas som en av flera inkörsportar till Glasriket,
- att The Glass Factory (TGF) i Boda Glasbruk är en annan nod och framtida mötesplats i Glasriket. Ett fortsatt glasrikeuppdrag bör stötta TGF som en kreativ nod/mötesplats mellan marknad, konstnärer och designers. TGF:s internationella samarbeten i syfte att skapa nya och bredare marknader för glaskonstnärer, designers och andra aktörer ska fortsatt stötta i syfte att utveckla nytänkande och innovationer inom glas och närliggande branscher,
- att ett samarbete ska ske med Designarkivet i Pukeberg som en viktig resurs för utvecklingen av svensk designhistoria. Glasrikeuppdraget bör stötta samarbeten mellan Designarkivet och Linnéuniversitetet i syfte att profilera Kompetenscentrum Pukeberg,
- att de omfattande glassamlingarna och glasbrukens arkiv ska ses som resurser för utveckling och tillväxt i mötet mellan det historiska och samtida glaset. Projekt i detta gränssnitt bör fortsatt stötta av styrgruppen,
- att det fortsatta glasrikeuppdraget bör samverka och "bench-marka" med andra områden och kommuner i landet som har en aktiv glasindustri som t.ex. Finspångs kommun med Reijmyre glasbruk och Tranemo kommun med Limmareds glasbruk och Glaset Hus. Andra intressanta områden att samverka och "bench-marka" med kan t.ex. vara Textile Fashion Center i Borås och Eksjö kommun i utvecklingen av kluster kring animerad film.

NYTT UTVECKLAT FOKUSOMRÅDE - FOKUSOMRÅDE 7 – BEHOV AV UTVECKLAD INFRASTRUKTUR

Fysisk infrastruktur

En väl utbyggd både fysisk och digital infrastruktur inom Glasriket är grundläggande för att det ska kunna skapas attraktiva boendemiljöer och för att utveckla näringslivet som bidrar till tillväxt i regionen. Både Kalmar län och Kronobergs län är förhållandevis glest befolkade. Mest glest befolkat är av glasriekommunerna är Uppvidinge kommun med endast 8 invånare per kvadratkilometer.

Det saknas en mellanregional strategi för utvecklingen av infrastrukturen i regionen. Det är styrgruppens bedömning att en sådan strategi bör tas fram och att den ska belysa både fysisk och digital tillgänglighet. Styrgruppen ser en väl fungerande och utbyggd infrastruktur som A och O för att öka regionens attraktivitet för boende, företag, investeringar och besökare. Vi ser det också angeläget att utvecklingen av den fysiska och digitala infrastrukturen för Glasriket ska ta avstamp i de mer övergripande regionala utvecklingsdokument som finns så att utvecklingen i Glasriket blir en del av det samlade regionala utvecklingsarbetet.

Vägnät

Det måste gå lätt att resa till/från Glasriket för besökaren liksom att det ska finnas bra möjligheter till förflyttningar inom Glasriket för både boende och besökare – såväl med egen bil som kollektivt. Även vägvisningen behöver ses över och rustas upp.

Vägvisning

Glasriket behöver skyltas på ett tydligare och mer enhetligt sätt – särskilt från Växjö respektive Kalmar. Det finns i dag ingen regional beredningsgrupp för turistisk vägvisning i Kronobergs eller Kalmar län. Glasrikeuppdraget bör verka för tillkomsten av en mellanregional beredningsgrupp för turistvägvisning i syfte att öka tillgängligheten till Glasriket som besöksmål.

Frågan om underhåll och om/utbyggnad av vägnätet i regionen är angelägen då flera riksvägar passerar genom Glasriket. Det är få av dessa vägar som idag ingår i Trafikverkets s.k. stamvägsbudget för de närmaste åren. Det bör inledas en dialog med Trafikverket kring ombyggnadsplaner/takten i regionen.

Järnväg/tågtrafik

Av de fyra Glasriekommunerna är det idag bara Uppvidinge som saknar spårbunden kollektivtrafik. Nybro, Emmaboda och Lessebo kommuner har alla stationer utmed Kust till Kust banan (Kalmar-Göteborg) med täta och goda tågförbindelser såväl mot Stockholm, Göteborg som mot Malmö/Köpenhamn. I dag tar det drygt 2,5 timmar att resa från Lessebo till Köpen-

hamn/Kastrup. Ingen av själva glasbruksorterna har spårbunden trafik utan det krävs vidare transporter med bil eller kollektivtrafik för att ta sig till dessa orter.

Styrgruppen ser även en utmaning för kommunerna att utveckla stationsområdena till attraktiva och moderna resecentra som kommunikationsnav mellan länets spårbundna och övriga kollektivtrafik. Det behöver finnas bra och snabba möjligheter för omstigning. T.ex. har det genomförts visst utvecklingsarbete vid stationsområdet i Nybro. I t.ex. Lessebo noterar vi ett utvecklingsbehov av stationsområdet - men en hake i det sammanhanget är att det är långt mellan stationen och samhällets mer centrala delar. Även Sommar-designkontoret 2013 lyfte denna fråga som prioriterad. Lessebo kommun har under hösten 2014 påbörjas ett omvandlingsarbete av stationsområdet.

Busstrafik

Kollektivtrafiken (bussar) är främst anpassad för arbetspendling till/från de större orterna samt till Kalmar och Växjö. Kollektivtrafiken är inte anpassad för turistiska besök vid glasbruken. Det finns ett behov av att se över kollektivtrafiken och se om särskilda "säsongsanpassade lösningar" för bättre kollektivtrafik till/från glasbruksorterna kan utvecklas. En hake i sammanhanget är att det finns två länstrafikbolag ett i Kalmar län respektive ett i Kronobergs län och dessa trafikbolag behöver också samordna sig - både mellan trafikslag och över länsgränserna. Styrgruppen ser här både en utmaning och en stor utvecklingspotential för ökad tillgänglighet.

Flyg

Det finns tre flygplatser i regionen – Småland Airport i Växjö och Kalmar Airport (båda utan statligt ägande) med förbindelser både till Stockholm-Arlanda samt Stockholm-Bromma. Flygplatsen i Ronneby är statligt finansierad. Tidvis har flygplatserna haft - och har också nu reguljära flygförbindelser - med bl.a. Oslo, Köpenhamn och Berlin. Tidvis trafikerar också charterflyg flygplatserna.

De tre flygplatserna är angelägna om att utvecklas och vill öka antalet inkommande resenärer. Små privat och offentligt ägda flygplatser har dock svårt att konkurrera med större flygplatser och attrahera nya flyglinjer då de idag inte kan lämna samma subventioner som de statligt ägda större flygplatserna. Förekomsten av flygplatser med "täta och rätt flyglinjer" är också en grundförutsättning för att attrahera investeringar för näringslivets utveckling i regionen. Näringslivet har starkt efterfrågat en utveckling av de flygplatser som finns liksom påtalat ett behov av bättre samordning dem emellan. Detta borde på sikt gynna både destinationer och drift liksom företagande och viljan till framtida investeringar i hela regionen.

Digital infrastruktur

Mobil täckning

Den mobila täckningen är i dag dålig på flera områden i Glasriket. Detta påpekas av såväl boende som besökare. Bra mobiltäckning är en prioriterad fråga för styrgruppen och ska också ses som ett grundincitament i likhet med den fysiska tillgängligheten för regionens attraktivitet och möjligheterna till utveckling av olika verksamheter. Bra mobiltäckning är viktig för näringslivsklimatet. Utan bra mobilnät försvåras vardagen för regionens företag. Mobiltäckningen är också viktig för äldre som bor på landsbygden då t.ex. en del kommunala trygghetslarm bygger på denna teknik. Detsamma gäller för utveckling av nya betalningslösningar i kollektivtrafiken och möjligheten att ladda ner appar med reseinformation m.m. Även banker hänvisar idag till olika mobila betalningssystem i takt med att det dras ned på kotanthanteringen. För besöksnäringen är också mobil täckning ett viktigt incitament för valet av platser för att kunna genomföra event och konferenser på.

Flera kommuner i Kronobergs och Kalmar län har deltagit i projektet ”Täckningskollen” där mobiltäckningen i respektive kommun har kartlagts. De fyra glasriktkommunerna har deltagit i projektet och varit med och medfinansierat densamma. Arbetet har koordinerats av Uppvidinge kommun. Den mobila täckningen har mätts via sändare på renhållningsfordon.

Av studien framgår det att mobiltäckningen är sämre än vad mobilföretagens täckningskartor visar. Det finns stora områden som helt saknar mobil täckning i mitt i Småland. Det har hittats områden på 20 x 10 km utan någon som helt mobil täckning. Därtill visar studien att den mobila täckningen inte är konstant och att den alltså varierar över tid.

Utbyggnad av fiber/bredband

Utbyggnad av fiber/bredband är en annan angelägen landsbygdsfråga för styrgruppen. Det finns ännu områden i de fyra glasriktkommunernas landsbygdsdelar som helt saknar fiber/bredband eller har ett bristfälligt utbyggt sådant.

I Kronobergs län har Uppvidinge och Lessebo kommuner har byggt ut stamnät med hjälp av egna medel och Post och Telestyrelsens (PTS) medel. Detta har möjliggjort för föreningar och byalag att bygga egna nät med hjälp av finansiering från landsbygdsprogrammet, medfinansiering från kommunen, stöd från PTS och kanalisationsstödet. Uppvidinge har väldigt låg täckning medan Lessebo har något bättre täckning - men inte heller Lessebo når upp till vare sig läns eller riksgenomsnittet. Den beskrivna situationen bygger på utbyggnad av fiber/bredband och tar ingen hänsyn till andra tekniker.

I Kalmar län har Emmaboda kommun en antagen utbyggnadsplan för fiber på landsbygden fram till 2020. Kommunen har byggt både stamnät och accessnät med egna medel och med stöd från landsbygdsprogrammet och PTS. Genom detta målinriktade arbete ligger Emmaboda kommun

över genomsnittet för länet i utbyggnaden av fiber men fortfarande under riksgenomsnittet (2013).

Nybro kommun har låg utbyggnad på landsbygden av fiber och bredband jämfört med övriga länet och riksgenomsnittet (2013). Det har genomförts ett par förstudier för att kartlägga behovet. Nybro kommun har via energibolaget påbörjat ett arbete för att få igång utbyggnadstakten i samverkan med byalagen och vi kan konstatera att idag ligger flera områden i kommunen i startgrupparna för att påbörja en utbyggnad.

Styrgruppens förslag till åtgärder för fysisk och digital infrastruktur är;

- att det bör tas fram en gemensam strategisk utvecklingsplan för fysisk och digital infrastruktur på minst 10 års sikt för glasrikeregionen. Planen ska ta avstamp i de regionala styrdokument som finns för utvecklingen av fysisk och digital infrastruktur. Arbetet bör koordineras av regionförbunden,
- att det bör genomföras en mellanregional kraftsamling kring frågan om den dåliga mobiltäckningen i regionen. Nationella aktörer bör fortsatt uppvaktas i syfte att diskutera och påskynda utbyggnadstakten. Arbetet bör koordineras av länsstyrelserna,
- att utbyggnaden av fiber/bredband i de fyra glasriketkommunernas landsbygdsdelar behöver påskyndas. Möjligheten till medfinansiering av EU-medel för utbyggnaden bör undersökas och arbetet koordineras av någon av glasriekommunerna i samarbete med de båda regionförbunden,
- att det bör initieras en samverkan kring den framtida utvecklingen av de tre flygplatserna i Växjö Kalmar respektive Ronneby vad gäller flygtrafik/linjer och ägarskapsfrågor i syfte att göra flygplatserna mer konkurrenskraftiga för fler bolag och fler flyglinjer. Arbetet ska koordineras av regionförbunden,
- att det måste ske en ökad samverkan kring kollektivtrafiken över länsgränserna samt att det behöver göras en bättre harmonisering med regionens spårbundna trafik respektive flyg. Arbetet ska koordineras av regionförbunden,
- att vi bör verka för fler strategiska ombyggnadsprojekt av vägar i Trafikverkets stomnätplan i syfte att höja vägstandard och framkomlighet i Glasriket. Arbetet ska koordineras av regionförbunden,
- att den turistiska vägvisningen (brun-vit vägvisning) inom Glasriket bör ses över. Glasrikeuppdraget bör verka för tillkomsten av en mellanregional beredningsgrupp för turistisk vägvisning. I beredningsgruppen ska ingå länsstyrelserna (natur, kultur- och rättsenheterna), regionförbunden, Trafikverket och de regionala turistorganisationerna. Kommunrepresentanter ska vid behov adjungeras till beredningsgruppen,

- att det behöver göras en översyn av befintliga resecentra/terminaler vid stationsområdena i kommunerna för att skapa bättre möjligheter för omstigning/byten mellan trafikslag och för att långsiktigt stärka kollektivtrafiken i regionen. Det bör finnas en kommunal planberedskap för utveckling av dessa områden och ansvaret ska ligga på kommunerna i dialog med länsstyrelserna.

NYTT UTVECKLAT FOKUSOMRÅDE - FOKUSOMRÅDE 8 - BEHOV AV INTEGRATION OCH SOCIALA INNOVATIONER

De fyra glasrikekommunerna har under senare år tagit emot ett stort antal nyanlända och utrikes födda personer. Lessebo, Nybro och Uppvidinge hör till de kommuner i landet som tar emot flest nyanlända per capita. Samtidigt fanns det i dessa tre kommuner 2014 cirka 1 500 platser på mottagningsenheter hos Migrationsverket. Det finns ett stort behov av insatser för att kunna ta emot och se de nyanlända personerna som en potential för utveckling och tillväxt. Vi ser kunskaper och kompetenser hos dessa personer som vi måste ta tillvara och det behöver utvecklas konkreta insatser för att underlätta integrationen i vårt samhälle. Under 2015 beräknar Sverige att ta emot närmare 95 000 asylsökande vilket är en kraftig ökning i jämförelse med tidigare år. De asylsökande bedöms vara mer välutbildade än under tidigare år av invandring. Integrationen av de väntade asylsökandena kommer att ställa stora krav på det svenska samhället och det offentliga mottagarsystemet och därmed inte minst på beredskapen i glasrikekommunerna.

Styrgruppen ser det som prioriterat att utveckla former för att bättre kunna ta tillvara de utrikes födda personernas kompetenser och kunskaper. Hur kan de vara med och bidra till sysselsättning, utveckling och tillväxt i vår region. Vilka metoder och modeller för integration i syfte att skapa sysselsättning och tillväxt finns och hur kan vi utnyttja och tillämpa dessa modeller i Glasriket? Detta bör glasrikesuppdraget belysa framöver.

Styrgruppen konstaterar också en problematik då det finns flera entreprenörer som vill starta mottagningsenheter i f.d. glasbruksmiljöer där det finns en ledig kapacitet av bostäder och övriga lokaler. Med tanke på saneringsproblematiken med förorenad mark så är en del av dessa områden inte lämpade som mottagningsenheter samtidigt som det just är här som det finns resurser med både tomma bostäder och andra lokaler. Det är därför angeläget att saneringen av förorenad mark kan påskyndas så att de resurser som finns i Glasriket för att ta emot utrikes födda personer kan utnyttjas på bästa sätt. Detta är dock en mycket långsiktig fråga som inte löser dagens problem att ta emot nyanlända invandrare.

Glasriket har under senare år drabbats av flera stora konkurser och företagsnedläggningar med omfattande varsel som följd. Detsamma gäller för andra gles- och landsbygdskommuner i både Kronobergs och Kalmar län. I syfte att försöka motverka negativa effekter av detta har flera av kommunerna jobbat med olika metoder och modeller för att vända något negativt och för näringslivet katastrofalt till något positivt med en utvecklingspotential – även om resan dit många gånger är och har varit lång. Bland kommunernas invånare finns det också svåra attitydfrågor

gentemot det offentliga att förhålla sig till då sådana här varsel- och omställningssituationer uppstår.

Markaryds kommun har i samband med varslen inom industrin 2011 och 2012 med stöd av en konsult utvecklat en modell som senare har döpts till *Kronobergsmodellen*. Modellen har utvecklats med stöd från bl.a. Regionförbundet södra Småland och har kommit att tillämpas i flera sydsvenska kommuner både inom områdena sysselsättning och integration. Modellen bygger på att kommunen tar ett ledarskap för omställningsprocessen i samverkan med ett antal aktörer inom både inom privat och offentlig sektor. *Kronobergsmodellen* bygger vidare på att kommunen tillsätter en ”oberoende” projektledare med en samordnande funktion. I modellen ingår också att det tillsätts en s.k. Advisory Board som ska utgöra ett stöd till satsningen. Omställningsarbetet bygger på stor delaktighet från alla inblandade parter och arbetet sker med fullständig öppenhet. Arbetet ska också gå att följa i digitala och sociala media. Modellen har visat sig framgångsrik i flera kommuner som t.ex. Markaryd, Hylte och Lessebo. Bl.a. har Lessebo kommun genomfört en pilotstudie enligt modellens intentioner för ökad integration och i syfte att skapa sysselsättnings-tillfällen bland kommunens asylsökande. Pilotstudien har uppvisat ett både stort engagemang och gott resultat. Styrgruppen ser modellen som tänkbar att tillämpa i flera av Glasrikets kommuner för bättre integration och ökad sysselsättning bland asylsökande och utrikes födda personer. För ett fortsatt glasrikeuppdrag är modellen intressant för att se hur den kan vara med och bidra till utveckling och tillväxt i vår region.

På andra håll i Sverige har andra modeller för ökad sysselsättning och integration i omställningsprocesser utvecklats och tillämpats. Styrgruppen ser det nödvändigt att också fånga upp dessa erfarenheter på ett bra sätt. T.ex. kan en modell med *Social Housing* vara väl värd att undersöka och kanske tillämpa som ett pilotprojekt i Glasriket. Under arbetet med ett fortsatt glasrikeuppdrag bör vi eftersträva ett kunskaps- och erfarenhetsutbyte med andra kommuner som arbetat med nya och innovativa modeller för ökad integration och sysselsättning.

Styrgruppen ser både Vinnova och Tillväxtverket som möjliga nationella medfinansierare till projekt kring både integration och för ökad sysselsättning bland utrikes födda i Glasriket.

Styrgruppens förslag till åtgärder för sociala innovationer och integration är;

- att glasrikeuppdraget fortsatt ska arbeta med sociala innovationer i syfte att stärka integration och sysselsättning. Det bör tillsättas en resursperson med en koordinerande roll gentemot glasriktkommunerna,
- att *Kronobergsmodellen* - som framgångsrikt tillämpats i några småländska kommuner - kan vara en modell av flera väl värd att tillämpa i glasriktkommunernas utvecklingsarbete för ökad *integration*,
- att glasrikeuppdraget bör anordna en större satsning (konferens eller liknade event) för att skapa ett kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan landsbygdskommuner som tar emot nyanlända för att visa på olika tillvägagångssätt, modeller och metoder för ökad integration och sysselsättning,
- att det ska undersökas om nationella medel från Tillväxtverket och Vinnova samt medel från EU kan sökas för medfinansiering i genomförandet av olika sociala innovationer i Glasriktet.

Bilagor:

Bilaga 1: Sammanställning över ekonomiska medel till projekt och insatser som medfinansierats av Glasrikeuppdraget fr.o.m. 2012 t.o.m. 2014.

Bilaga 1: Sammanställning över ekonomiska medel till projekt och insatser som medfinansierats av Glasriksuppdraget fr.o.m. 2012 t.o.m. 2014. Tillhör rapport från Glasriksuppdraget N2012/1667/RT.

(OBS! Med reservation för ev. ofullständig sammanställning).

Fokusområde/insats eller projekt	Vem bidrar	Nationell medfinansiering tkr	Regional medfinansiering tkr	Lokal medfinansiering tkr	Privat Medfinansiering tkr	Övrig medfinansiering tkr Eget kapital, banker, ALMI m.m.	Summa	Anmärkning
Lokal/regional ledning								
Rapport Glasrikets ledning och organisation, PWC	Glasr.uppdr.		120				120	
Samordning	Glasr.uppdr.		400				400	
Projektleddning, glasriksuppdraget	Länsstyrelsen G län		370				370	Länsstyrelsen G län 2014
Miljö och energi								
Glasdeponier - från usch till resurs/Glafo	VINNOVA, Glasr.uppdr.	4 300	100				4 400	
Avfallshantering, SGU	Glasr.uppdr.		400				400	
Juridisk utredning kring sanering och fastighetsbildning	Glasr.uppdr.		98				98	
Kulturav Glasriket								
Vård och underhållsinsatser för byggnader och anläggningar vid glasbruken (RAÄ och Ist)	RAÄ och Ist i G och H-län	1 850	801		433		3 084	Reg. finansiering avser bidrag från Ist ordinarie kulturmiljöanslag

Förstudie – Glasrikets arkiv och samlingar	TVV, Glasr.uppdr.	100	150						250	
Rapport "Glasarvet"	RFKL, Kalmar konst-museum m.fl.		485	60	10				555	
Besöksnäring										
Design i Glasriket på export	TVV, Visit Sweden, Business Sweden m.fl.	140	190		20				350	
Marknadsföring Glasriket 2013	Glasr.uppdr.		500						500	
Light fire life - Kina	Glasr.uppdr. Kulturparke n Småland m.fl.		915	100			200		1 215	Varav 200 tkr fr Suzhou Museum
Julmagasin Kosta	Glasr.uppdr.		30			520			550	
Förstudie Formcentrum Småland	Glasr.uppdr.		150						150	
Cirkus Glass Royale	KUR, KN, RFSS + 5 kommuner	475	100	50					625	
Incitament för utveckling										
Glasrikemiljonen	TVV, RFSS (Lst i G-län), RFKL	6 000	6 000				68 157		80 157	Den 19 dec 2014 har 7 ffg. fått stöd. Det återstår 5 mnkr att

